

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 19. dicembra 1986 - Leto XXXVIII. - Štev. 23./24. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

S pogumom in odločnostjo v Novo leto 1987

Navada je, da konec leta opravljamo obračun storjenega, uresničenih nad in želja, rezultatov našega zavzemanja ter za Novo leto oblikujemo želje iz vsega neuresničenega.

Tako tudi za našo manjšino in njen že štiridesetletni boj za sprejetje zaščitnega zakona, ki naj jo obvaruje pred usodnim izginotjem, prej ali slej, obenem pa uresniči načela republiške ustave in obveze svobodno sklenjenih mednarodnih sporazumov.

Najbrž se bo našim bralcem pikolovsko naštevaje zdelo nekam dolgočasno, saj je skoraj vse znano. Naj bo torej za zgodovinarja, ki se bo kdaj v bodočnosti lotil pisanja kronike današnjih časov in bo brskal tudi po našem časopisu.

Stojan Spetič

omejevanje naših zahtev in pričakovanj.

Nadaljevali smo jalovo čakanje na predstavitev obljubljenega vladnega zkonsega osnutka, potem ko je minister Vizzini pred letom dni izdelal svoj predlog, ki ga je manjšina zavrnila, saj je bil dejansko slabši od demokrščanskega itak nesprejemljivega zakonskega osnutka. Obenem pa je bil Vizzinijev osnutek povod, da so nacionalistični krogi sprožili novo kampanjo proti Slovencem. Tokrat so ji dali širše razsežnosti vsedržavnega značaja. Štartali so (in dosegli) na vpliv osrednjega italijanskega tiska, ki naj preplaši člane parlamenta. Tako smo lahko brali v dnev-

liano Amato med bežnim srečanjem z enotno slovensko delegacijo v Vidmu, ob prisotnosti vplivnih voditeljev PSI, spremenil stališče do globalnosti zaščite in ponujal omejeno obliko zaščite, ki naj bi obravnavala zgolj šolstvo in kulturo, se pravi tista odseka zaščite, v katerih smo Slovenci najbolj zaprti vase in ki nikakor ne prideta v dotik z italijansko večino. Izločevanje bistvene jezikovne zaščite pa pomeni hkrati tudi odrekanje priznanja slovenske narodnostne skupnosti na naselitvenem ozemlju in neposredno izločitev beneških Slovencev iz okvira te sicer okrnjene zaščite. Zato se nam je zdela tako ponujena «postopnost», kot so jo sramežljivo imenovali, zelo podobna izsiljevanju. Ne čudi nas, da je na Amatova stališča uradno pristal konec leta in jih sedaj podpira z odposlanstvi k vladnim strankam tudi zloglasni odbor za zaščito italijanske istovetnosti Trsta. Spoznali so, da je pravzaprav vlada pristala na njihova stališča in da Slovencem sedaj trda prede, slabo kaže.

In vendar se je leto 1986 začelo pod spodbudnimi znaki. Med drugim je komunistom in socialistom (sen. Jelki Grbec in sen. Castiglioneju) uspelo doseči, da je finančni zakon za triletje predvideval finančno kritje morebitnega zaščitnega zakona. To je bila pomembna zmaga in važna obveza parlamenta ter vlade, ki je na to pristala. Žal pa so se kmalu zatem raznesli v vladni koaliciji in blizu nje glasovi, da je bil sklep prenapljen in naj bi ga čimprej izjalovili. Dejansko smo bili najprej priča poskusom, da se z «manjšinskim skladom» manevrira pri reševanju finančne stiske sicer pomembne slovenske kulturne ustanove, kot je Stalno slovensko gledališče. Slišali smo tudi ekstremne glasove, češ «vzemite denar in se odpovejte zaščiti, ki je itak ne boste nikoli dobili». Poletna vladna kriza je tem glasovom naredila konec, pač pa je na tej osnovi dozorelo Amatovo stali-

*Vsem tovarišem, prijateljem in
naprednim Slovencem želi
srečno 1987*

Uredništvo

Leto 1986 se izteka v znamenju negativnih občutkov in Novo leto se tudi ne pričinja z rožnatimi perspektivami. Deloma je temu kriva politična zmeda pred marčno štafeto, ki je za nekatere najbrž že napoved razpusta parlamenta in predčasnih volitev, bržkone pa botrujejo negativnim predznakom našega manjšinskega obračuna tudi krajevne in deželne, pa tudi mednarodne razmere. Med krajevne moramo vsekakor na prvo mesto postaviti obnovljeni vpliv Liste za Trst, za katero se je poletni zdelo, da se bo razkrojila, a je takoj našla dobrotnike, ki so jo rešili prezognje smrti. Očitno še ni odslužila in je mnogim še koristna, bodisi kot rezervoar glasov, obenem pa tudi dober alibi za

nikih in periodičnih revijah članke, ki grobo izkrivljajo naš položaj in skušajo v nepoučenih ljudeh ustvariti videz, kakor da je mogoče naš položaj primerjati onemu na Južnem Tirolskem, kjer nemška večina zatira italijansko manjšino. Dejstvo, da se je ta obrnila proti vsedržavnim strankam in jim odrekla svoje glasove, je za člane parlamenta in predstavnike vladnih strank bil zadosten razlog, da so se začeli sklicevati na «bocenski sindrom» vsakokrat, ko smo Slovenci nekoliko glasneje zahtevali od parlamenta, naj se vendarle podviza, ker smo bili naveličani čakati.

Uspeh nacionalističnega pritiska je vsekakor prišel do izraza letos poleti, ko je podtajnik v predsedstvu vlade Giu-

Na novega leta dan, ob 16. popoldne, vsi na tržaški Veliki trg na enotno manifestacijo za mir in sožitje med narodi!

šče o zgolj šolsko-kulturni zaščiti. Tudi to smo Slovenci enotno odbili. Na koncu leta, ob ponovni razpravi o finančnem zakonu, pa so vladne stranke pripravile novo presenečenje. Pri klestenju postavk finančnega zakona se jim je namreč zdelo potrebno, da kaznujejo manjšino. Triletni sklad so drastično skrcile in sicer tako, da so najprej zmanjšale njegov obseg na 33 milijard lir. V resnici pa ne gre samo za dve milijardi, ker so temu skladu, sedaj 33 milijard lir, pripisali tudi podpore na račun italijanske manjšine v Jugoslaviji. Pri tem so vladne stranke posilile samo logiko, saj je sklad za podpore italijanski manjšini v Istri spadal doslej v okviru proračuna zunanjega ministrstva, odslej pa naj bi se z njimi ukvarjalo italijansko notranje ministrstvo?

Do določene razjasnitve je prišlo začetek jeseni, ko se je vlada odpovedala svojemu osnutku in torej nadaljnemu zavlačevanju. Pri tem si upamo trditi, da je imela tudi KPI svoj vpliv. Že pomladi, na florentskem 17. vsedravnem kongresu, je KPI potrdila načelni pristop do problematike manjšin, slovenske še posebej, pozneje pa je to dokazala tudi z dvakratnim srečanjem generalnega tajnika KPI Alessandra Natte s člani slovenske deželne komisije in drugimi deželnimi voditelji partije.

Pritisk KPI na predsednika senata Fanfanija je obrodil prvi rezultat, saj je po poldrugem letu prekinitve (toliko časa je namreč trajalo tistih obljubljenih Craxijevih «deset dni» za pripravo nikoli izdelanega vladnega osnutka) vendar obnovila svoje delo ožja delovna skupina senatne komisije za ustavna vprašanja, ki jo vodi socialistični poročevalec Garibaldi. Dogovorjeno je bilo, da bo v roku enega meseca, nekako pred božičem, poskusila poiskati skupni imenovalc in oblikovati enoto besedilo iz obstoječih zakonskih predlogov. Ožja delovna skupina je vneto začela z delom, a se je spet zataknilo.

Medtem je prispel na uradni obisk v Rim jugoslovanski zunanji minister Dizdarević in ugotovil, da so mnenja v vladni koaliciji še vedno močno deljena, ko gre za zaščito Slovencev. Craxija zadeva ni brigala več, saj je mislil samo na «štafeto», demokristjan Andreotti pa je ponovil zahtevo o ločevanju beneških Slovencev in se pri tem skliceval na položaj Italijanov v SR Hrvatski. Jugoslovanski diplomat je načelno reagiral in opozoril na enotno izražena stališča naše skupnosti. Njegova izvajanja je, žal, ošibil najprej krvavi incident v savudrijskem zalivu, pozneje pa še pisanje zagrebškega «Vjesnika». Vendar je prav incident dokazal, glede na emotivne, hkrati pa dokaj zadržane reakcije javnosti, da politika dobrega sosedstva in odprte meje nima alternativ in da si tudi ljudstvo ob meji drugačnih alternativ ne želi. Izolirani so bili poskusi, da bi na manjšino zvalili

odgovornosti ali posledice incidenta, čeprav je jasno, da se bodo s tem okoristili politični dejavniki, ki so že prej nasprotovali naši enakopravnosti in jim je torej vsak izgovor dobrodošel.

Vsekakor bo prihodnje leto 1987 potekalo v znamenju zelo intenzivnih stikov in medsebojnih obiskov med Jugoslavijo in Italijo, ki sta — po trditvah znanega starega diplomata De Castra — usodno obsojeni na zaveznitvo in prijateljstvo. V tem okviru bo dobrodošel tudi dosleden jugoslovanski pritisk na Italijo, naj izpolni sprejete mednarodne obveze.

Gotovo nam ni v prid določena politična zmeda pred «štafeto», čeprav nad tem ne smemo točiti solza. Konec koncev nam tudi triletna trdnost Craxijeve vlade ni prinesla nič novega ali obetavnega. Paradoksalno se lahko vprašamo, ali nam morebitna uresničitev «štafete» ne bo celo koristila, saj bi demokrščansko predsedstvo vlade osvobodilo socialiste nekaterih pogojevanj in jim dalo možnost, da se vključijo v napovedano dialektiko s KD tudi na področju državljanjskih svoboščin in torej pravic narodnih manjšin. Seveda je to stvar politične, ne taktične izbire. Zato z zanimanjem sledimo notranjim razpletom in zapletom v tej levičarski stranki in pripravam na njen pomladanski kongres v Riminiju. Od tega, v kolikšni meri bo PSI obnovila izvirni reformizem in levičarski navdih bo namreč odvisno tudi, ali bo mogoče računati na večjo

enotnost v nastopanju, večje razumevanje in, seveda, večje sodelovanje, tudi v parlamentu.

Slovenci tudi v letu, ki se pričinja, ne bomo ostali križem rok. V letu 1986 nam je uspelo ohraniti bistveno enotnost, kljub občasnim nesoglasjem in razhajanjem. Potrebno je, da ob povečanem pritisku nasprotujočih sil zaostri mo tudi naš odgovor. Pri tem je potrebno, da vsi skupaj ali vsaj v bistvenih komponentah, nadaljujemo v iskanju širših razsežnosti in povezovanja z italijanskimi demokratičnimi silami, ki delujejo na leviči, obenem pa tudi v krogih kulture, znanosti, v sindikalnem gibanju, verskih občestvih, skratka v družbi, kateri so vrednote enakopravnosti še vedno globoko pri srcu. O tem najbolje pričajo mladinska gibanja zadnjih tednov v Evropi in tudi pri nas. Mladina pa je, globalno vzeto, naše upanje in pokazatelj drugačne perspektive. Z nastopi zadnjih dni je tudi pokazala, da je v svojem jedru zrela in dovzetna za odgovornost. Tega spoznanja nikakor ne smejo zasenčiti obrobni, pa čeprav dramatično pretresljivi pojavi, kot je naprimer odkritje mreže razpečevalcev in uživalcev mamil.

S takimi razmišljanji, obeti in načrti stopamo torej slovenski momunisti v Novo leto. Vsem našim bralcem, volilcem, somišljenikom, članom in aktivistom zato srečno in uspehov polno Novo leto 1987.

Stojan Spetič

NOVOLETNE ŽELJE

Nekaj naših bralcev smo vprašali za novoletne želje. Tu je izbor odgovorov, komu kaj želijo.

Adrianu Biasuttiju: smisel za mero.

Bogu Samsi: Nekaj novih premikov.

Stalnemu slovenskemu gledališču: predsednika.

Primorskemu dnevniku: manj ekvilibrizmov.

Radiu Trst A: več disidentov.

Milošu Budinu: počitka.

Edvinu Švabu: osebni PTT.

Mariji Ferletič: minuto tišine.

Stojanu Spetiču: zmernosti.

Tatjani Čuk: nekaj sodelavcev.

Borisu Iskri: konja šarca.

Bojanu Brezigarju: novo štirno.

Jelki Grbec: manjkajoči dve milijardi.

Obalni milici: slepe naboje.

Poslancema Coloniju in Rebulli: spomin na prednike.

Tržaškemu županu Staffieriju: novo stanovanje.

Odborniku Lokarju: opozicijo.

Odborniku Jagodicu: zagrizenost.

Županu Pavlu Colji: papežev blagoslov.

Županu Bordonu: novo pričesko.

Jožetu Pirjevcu: nove britanske dokumente.

Klavdiju Palčiču: krepkega zdravja.

Borisu Racetu: drobec zaščite.

Slovcem v Italiji: veliko sreče, ker so je potrebni.

Črt

Obračun parlamentarnega boja za zaščito manjšine

Kaj 10 dni, niti 10 tednov, temveč dvakrat 10 mesecev...

Novo leto je pred pragom in Slovenci še nimamo zaščitnega zakona. Leta naglo tečejo. Parlamentarna razprava o petih zakonskih osnutkih pa v senatu zelo počasi poteka. V vsem letu 1986 se je o zadevi trikrat razpravljalo: v prvi komisiji za ustavna vprašanja enkrat, dvakrat se je pa sestal ožji odbor, da bi začel delo za poenotenje predlogov, ali bolje povedano, za sestavo novega zakonskega besedila. Nato je vse zopet zamrlo, ker je vlada, potem ko se je odpovedal minister Vizzini, dolgo odlagala imenovanje svojega predstavnika, ki naj bi spremljal delo pristojne komisije in ožjega odbora, in ker KD ni dovolila zasedanj brez predstavnika vlade.

Kdo nosi krivdo za to zavlačevanje je menda očitno. Poglejmo nazaj na potek dogodkov. Aprila 1984 se je v komisiji zaključila splošna razprava o petih osnutkih. Mandatna doba se je začela poleti 1985. leta. To pomeni, da je samo prvi del obravnave zahteval skoraj leto dni. Takrat se je zopet vse ustavilo. Nekatere stranke so predložile v prejšnjih štirih mandatnih dobah svoje osnutke, bilo je že veliko materiala in dokumentacije na razpolago. Cassandra vladna komisija je že opravila triletno delo, izšli so že razni skupni dokumenti. Dovolj bi bilo, da bi se začelo delo za poenotenje besedil, a ni šlo ta-

Jelka Gerbec

ko. Vladne stranke so zahtevale avdicije. Tudi mi smo bili za to, da bi se predstavniki naših krajev in organizacij mogli izreči o zakonu na institucionalnem sedežu, da bi vsaj tako mogla manjšina igrati vlogo subjekta in predstaviti pred pristojno komisijo svoje potrebe in zahteve. A to delo bi moralo steči v roku enega tedna, največ v mesecu dni. Avdicije in priprave nanje so se pa razvlek-le skozi celo leto.

Med tem časom je začela vlada obljubljeni pomoč s tem, da bi sama predložila poenoten predlog, in poverila nalogo ministru za dežele, poslancu Vizziniju. Bilo je to enkrat januarja 1985. Rekli so nam: v teku desetih dni boste imeli osnutek. Minilo je deset mesecev in še drugih deset. Vizzini je tri ali štirikrat poskusil nekaj pripraviti, a ni mu uspelo, večina ni našla enotnega stališča glede na njegove predloge. Kar je pripravil niti ni ustrezalo slovenski manjšini in še manj komunistom.

Po zadnjem poskusu se je minister odpovedal in javno izpričal svojo nemoč. Končno so nas le pustili, da smo v senatu spet začeli delo brez vladnega zakonskega osnutka. Vlada je izjavila

svojo pripravljenost, da se del pristojne komisije udeležuje s svojimi občasni-mi posameznimi predlogi, ne da bi se vezala s skupnim predlogom. Kako neki naj bi to mogla storiti? Razkrojena je ob mnogih drugih vprašanjih, glede slovenskega vprašanja je pa tako močno razdeljena, posamezne njene komponente tako trdno zagovarjajo vsaka svoje stališče, da je vsako pričakovanje skupnih stališč le pobožna želja. To je bilo očitno od vsega začetka. Je bilo treba toliko časa, da bi se moglo odpreti pot do parlamentarne razprave? Dolgo smo morali siliti z našimi nastopi, da bi se v parlamentu in izven njega pospešila razprava. Zato vlada in stranke, ki jo sestavljajo, nosijo veliko odgovornost pred slovensko manjšino, pred zgodovino, pred ustavo. Odgovornost nosijo tudi za to, ker so zavlačevale rešitev slovenskega vprašanja tudi z nešteti drugimi postopki in nedopustnim zadržanjem v parlamentu in izven njega. Pred tremi tedni so sicer imenovali poslanca Spinija za podtajnika in mu poverili zastopstvo vlade v komisiji za ustavne zadeve v senatu v teku razprave o globalnem zakonu. A to imenovanje je sovpadlo z začetkom razprave o finančnem zakonu, ko se ne more po pravilniku senata razpravljati o drugem. Tako so nas zopet ustavili za cela dva meseca.

Tudi ne vemo, kaj se bo zgodilo v bodoče, če bomo januarja redno začeli z delom, ali bodo uspeli pravočasno poenotiti predloge in jih odobriti v obeh zbornicah v teku te mandatne dobe. Gre za veliko uganko, ki nas muči in ki jo moramo razvozlati s tem, da vsilimo nadaljevanje razprave v ožjem odboru. Ni lahka naloga. Tembolj ni ta naloga enostavna, če upoštevamo dejstvo, da poleg pomanjkanja politične volje, ki jo vseskozi vladne stranke kažejo, se v zadnjem času pojavljajo poizkusi, da bi slovensko vprašanje prenesli na raven mednarodnega pogajanja in da bi zadevo rešili na podlagi načela reciprocitete. Izjava ministra za zunanje zadeve, poslanca Andreottija, ob prihodu jugoslovanskega zunanjega ministra v Italijo, je v tem pogledu zelo zgovorna.

Zakaj se na tako visikih sedežih oblikuje zamisel reciprocitete, ki smo je vedno odločno odbijali? Zakaj se opušča zamisel globale, oziroma splošne rešitve na podlagi vsedržavne zakonodaje, v izvajanju člena ustave, ki jo je KD,

Po vseh čestitkah, ki jih je Ignac Ota prejel v nedeljo za svoje 30-letno delo kot dirigent, naj prejme, čeprav z zamudo, še čestitke uredništva Dela.

že mnogo časa od tega osvojila, čeprav v mnogo ožji obliki kot KPI ali PSI. Kaj se skriva za to novo izbiro? Mar se misli na ta način pritisniti na Jugoslavijo, da bi slednja več nudila za Italijane v Istri? Ali jih res tako zanima italijanska manjšina, če jih je treba tako brcati, da izpustijo iz žepa nekaj več denarja in pomoči?

V primeru, da se motimo, in da jih res Italijani v Istri zanimajo, ali je potrebna ta vrsta pritiska, da bi jugoslovanski vladi iztrgali nekaj več, ali ne zadostuje razprava? Saj v Jugoslaviji tako federalna kot republiške ustave v Sloveniji in Hrvaški že vsebujejo predpise za italijansko manjšino. Zelo obširno obravnavajo problematiko italijanske manjšine tudi pravilniki istrskih občin. Odprto je sicer vprašanje izvajanja določenih predpisov in nepriznavanje italijanske dejavnosti izven Istre. Ali je za to potrebno odpirati vprašanje reciprocitete?

Kako misli pritiskati s takšnim orožjem italijanski partner, če izhaja iz stališč, ki so še bolj zaostala v odnosu do slovenske manjšine v Italiji kot jugoslovanska v odnosu do italijanske manjšine, saj nima slovenska manjšina pri nas druge zakonske zaščite nego dva zakona za slovensko šolo v Trstu in Gorici?

Z manjšinami se ne sme barantati, to je nedopustno. Vprašanje je treba rešiti v medsebojnem spoštovanju, z načrti priznanja identitete manjšine in njene vloge med dvema državama v polni zavezi, da je narodna manjšina zaklad, ki ga je treba čuvati.

Tudi ni dopustno, da se spravi eno manjšino proti drugi, kot izhaja iz sklepov večine glede na znesek, ki je predveden v novem finančnem zakonu za leto 1987 in v novem triletnem proračunu.

Dejstvo, da je zbornica sprejela v poglavje ministrstva za notranje zadeve znesek za slovensko manjšino v Italiji in onega za italijansko manjšino v Istri je dokaz, da se vsiljuje pot reciprocitete. Zato je takšna igra obsodbe vredna. A vredna obsodbe je tudi možnost krčenja zneska: 8 milijard za obe manjšini, za kateri je bilo predvidenih za leto 1986 12 milijard skupno (10 za slovensko in 2 za italijansko).

Nejasnost, ki izhaja iz združitve poglavij, kot so jo sklenile stranke večine v zbornici (kjer so glasovali enako kot MSI) pa odpira nov vprašaj in zelo negativne možnosti. Koliko denarja bodo izročili slovenski manjšini, zakaj se to ni jasno povedalo? Zakaj se ni povečalo vsoto za Italijane v Istri na 4 milijarde, kakor so zahtevali v senatu, čemur se takrat vlada ni protivila. Zakaj za Slovence niso pustili v proračunu začetni znesek? Močnik, ki so nam ga skuhalo vladni ljudje, ima očiten namen postavljati v bodoče koristi ene manjšine proti koristim druge. Še ne vemo, kaj bo v tej zvezi večina sprejela v senatu, ali bo vsoto razpolovila, ali bo dopustila, da se ločita zneska in da se vključi slovensko manjšino v poglavje ministrstva za notranje zadeve, italijansko manjšino pa v poglavje ministrstva za zunanje zadeve, da se za obe manjšini poveča znesek.

Naj se predstavniki večine zavedajo,

da je pot, ki so jo ubrali, zelo zavratna. Mnogo boljša, mnogo trdnejša je pot, ki smo jo doslej ubirali slovenska manjšina v celoti, pot splošne, globalne zaščite, ki se uokvirja v demokratično napredovanje, ki odgovarja načelom republiške ustave in se spaja z duhom mednarodnih sporazumov. Vse to, ne da bi prizadeli nikogar, ne da bi koga omejevali.

Kakor je razvidno iz zgornjega razmišljanja je torej pred nami, v novem letu, kopica težkih nalog. Kako se lotiti dela? Ne smemo dovoliti, da bi hud, nezaslišan dogodek v tržaškem zalivu, kjer je izgubil življenje mlad ribič iz Gradeža, vplival na razpravo o zakonu za Slovence, kar skušajo doseči nekateri desničarski krogi. Zadeva ribiča se ne more in se ne sme pozabiti, a se mora rešiti na drugih sedežih in v drugačnih okvirih. Temu mora prispevati vso demokratično gibanje, preprečiti to namero je naloga vseh.

Vse komponente slovenske delegacije, vse demokratične organizacije se pa morajo z odločno skupno pobudo lotiti dela, da zopet iztržemo razpravo v senatu. Istočasno nas čaka boj za vsebino, da iztržemo priznanje in zaščito vseh Slovencev v Italiji, priznanje dvojezične šole in vrtca v dolinah videmske pokrajine, ugodnejše upravne strukture za vso slovensko šolo v deželi, rabo slovenščine v javnosti. Skušajmo doseči zakon vsaj v novem letu, dasi bo to zahtevalo veliko žrtev vsakega, ki se za to poteguje, vendar gre za žrtev, ki se jo spleča utrpeti.

Jelka Grbec

Odprto pismo pokrajinski upravi in vsem kulturnim in političnim delavcem

PRIMOŽ TRUBAR V GORICI

O razstavi «Beseda in knjiga - Slovenska protestanska reforma v XVI stoletju»

Razprave o Trubarju v Gorici ne moremo zapreti v dvorano pokrajinskega sveta, kjer se je odvijala živahna razprava ob odločitvi odbora, da prenese datum otvoritve razstave Beseda in knjiga «zaradi», kot beremo v obrazložitvi, «hudega dogodka, ki je povzročil smrt gradeškega ribiča Bruna Zerbina».

Moramo namreč vedeti, da razstave, po vsej verjetnosti, v Gorici sploh ne bo. Vsi vemo, da bodo v kratkem pričeli z obnovitvenimi deli v palači Attems, in to je edini prostor, v katerem se to razstavo lahko priredi zaradi njenih značilnosti in vrednosti razstavljenih del.

Pred štiristo leti je umrl Primož Trubar, oče slovenske protestantske refor-

me. Primernost, da se ta datum obeleži tudi v Gorici, «izhaja ne le iz dejstva, da v tem mestu živijo, poleg Italijanov, tudi Slovenci, in iz želje, da se prvim nudi eno od osnovnih prvin njihove kulture, temveč predvsem iz ugotovitve, da nikoli, v letih njihovega dolgega in ne vedno lahkega sožitja, se duh slovenskega in italijanskega naroda nista tako rodovitno srečala, kot ravno v času reforme» beremo v uvodu. Razstava bi morala biti pričevanje tega obdobja. Otvoritev je bila predvidena za soboto 6. decembra in pripravljene so bili katalogi, didaktični prospekti, vabila. Toda jasno moramo povedati, da je bilo čutiti od vsega začetka neko nedorečenost, neko

odlašanje iz tedna v teden, ne da bi odbor sprejel sklep. Kdor je pobudi sledil ve, da je bilo tako.

Zopet prevladuje torej občutek nesigurnosti, izjemnosti, v dejavnosti, ki bi morala biti eno od izhodišč dela odbora v pokrajini, kakršna je naša: odpiranje izkušnjam in kulturnim stikom s sosednjo Slovenijo. Te občutke smo imeli že pred umorom gradeškega ribiča, kot da bi bili kulturni stiki stvar, o kateri se mora vedno na novo razpravljati. Prepričani smo, da ne bi smelo biti negotovosti prej, kot jih ne bi smelo biti potem.

Odločni obsodbi umora Bruna Zerbina, ki se je ne more opravičiti, ker ni

dopustno, da se strelja na neoborožene ljudi v klimi miroljubnih odnosov, ki so takšni postali v zadnjih desetletjih in v to je bilo vložena veliko truda, tej obsojbi se mora po našem mnenju pridružiti trdna volja, da se išče čimveč prilik za srečanje. Trubar izhaja iz globine naših kultur, iz močnih verskih gibanj, ki so vsajena v zgodovino naših krajev: zamišljati si, da se ga lahko zaustavi ob meji, v znak maščevanja za tragičen umor, pomeni krivico sedanosti in preteklosti, današnjim in preteklim tragedijam.

Naša meja je dejstvo, ki ločuje naše spomine, naša dvorišča, naše ladje, in kdor je streljal je storil globoko krivico vsem.

Trubar je moral biti prikazan v Gorici, ker je velik, ker pripada nam vsem, ker bi lahko bil lekcija vsem, ki tega še niso razumeli.

Zaradi tega zahtevamo od pokrajinske uprave, naj čimprej ponovno preučí predlog te razstave in se obveže, da bo zagotovila, tudi izven svojih struktur, primerne prostore za to tako važno pobudo.

Obračamo se poleg tega na vse, ki smatrajo, da ima uresničitev te razstave v Gorici važen pomen, da javno izrazijo svoje menje in se oglasijo v obliki, ki se jim zdi najbolj primerna, v prid njene izvedbe.

Aleksandra Devetak
Pokrajinski svetovalec KPI

Ob smrti Vinka Bratine izražata vsem svojcem, še posebej pa sinovoma, tovarišema Ivanu in Darku, globoko občuteno sožalje slovenska komisija pri dežel-nem komiteju KPI in uredništvo «Dela».

Če mački stopiš na rep

PREJELI SMO

Spoštovani urednik,
v zvezi s člankom, ki je bil objavljen v vašem časopisu dne 28.XI.86 ob umoru gradeškega ribiča Bruna Zerbina, v katerem se navaja neka moja domnevna «groznja», ki naj bi jo izrekel nekemu neimenovanemu «tovarišu», po kateri naj bi jaz trdil, da je treba prenesti za vsaj 5 let problem zaščite slovenske manjšine z nesprijemljivim komentarjem, želim pojasniti, da se takšne izjave ne spominjam (original: «non mi risulta»).

Mislim pa, da je izrabljanje trditev neimenovanih oseb za obrekovanje nekorektno in nesprijemljivo in spominja na temne čase, ko so se takšni «tovariši» imenovali «camerati».

Da ideje, ki mi jih pripisujejo, ne odgovarjajo mojim, lahko po drugi strani priča stotina članov KD, ki se je udeležila občinskega kongresa v Gorici le nekaj dni po dogodku v Gradežu. Ob tej priliki sem izjavil, da se ne sme mešati, kot hoče desnica, odnosov s slovensko skupnostjo in težav, ki jih je povzročilo absurdno dejanje jugoslovanske milice, posebej o zaščitnem zakonu sem pa potrdil, da KD ostaja trdno na svojih predlogih in prepričana v nujnost mirnega sožitja med italijansko in slovensko skupnostjo.

Če bi pričevanje sto «prijateljev» ne zadostovalo, nam napredek daje na razpolago nevtralnno sredstvo, to se pravi registracijo vsega povedanega, ki je na vašo razpolago.

Kar zadeva odložitev del pristojne senatne komisije, ki bi morala zadevo obravnavati, naj spomnim avtorja, ki mi pripisuje tako veliko moč, da velja

v Italiji sistem dveh ločenih zbornic (in jaz sem poslanec, ne senator) in da obstoja tudi nek zakon, ki predvideva, da se v času volitev obračuna ustavijo dela vseh komisij.

Z upanjem, da bo ta obrazložitev našla mesto v vašem časopisu, vas pozdravljam z odličnim spoštovanjem.

Luciano Rebulli

Tržič, 9. decembra 1986

Pripis uredništva: Zanimivo je, da se je oglašil posl. Rebulli, ki ga nikjer nismo imenovali, in čutil potrebo, da pojasni svoje stališče, za katerega rade volje priznavamo, da je tokrat bolj umirjeno. Glede politične volje KD pri reševanju problemov naše manjšine, jo bomo pač preverjali v praksi že prihodnji mesec, če bo res obnovil svoje delo ožji odbor senatne komisije, pred tem pa v senatu, ko bo glasovanje o popravku, ki obnavlja okrnjeni znesek finančnega kritja manjšinske zaščite.

Priznavamo posl. Rebulli, da ni član senata, vendar menimo, da je med deželnimi parlamentarci iste stranke neka trajna povezanost, ki je večkrat prišla do izraza.

Da je KD v naših krajih skušala zaostri vzdušje po incidentu v tržaškem zalivu, ni tajnost. Sedaj obetajo nekakšno odjugo. Upati je le, da bo odjuga veljala tudi za slovensko manjšino, kot trdi posl. Rebulli.

Na koncu moramo vsekakor potrditi verodostojnost pričevanja našega tovariša, na katerega smo se sklicevali v zadnjem polemičnem zapisu. Pismo pos. Rebulle dodaja le nove elemente kroniki teh «vročih dni».

Čemu ne pometajo pred svojim pragom?

O Radovanu Stipetiču, avtorju članka v zagrebškem «Vjesniku», ki je po soglasni oceni Slovencev za mejo pomenil nož v hrbet naporom naše manjšine, da v zapletenih in težavnih okoliščinah izbori tolikanj pričakovani, obljubljeni, dogovorjeni zakon o zaščiti njenih pravic, ne vemo veliko, vendar dovolj, da ga lahko označimo kot «človeka za umazane posle». Take ljudi potrebujejo vse vlade, vsi režimi, vse politične srenje ali službe, ko si nočejo mazati rok s posli, ki bi jih javnost ocenila za nemoralne.

Radovan Stipetič je bil dolgo let dopisnik zagrebškega glasila SZDL. Te-

daj, pravijo njegovi znanci iz časnikarskih krogov, je bil takorekoč doma v uradih Craxijeve socialistične stranke v Rimu, kateri je kadil z resnico in neresnico. Ker svojega protikomunizma ni mogel javno kazati doma, v Jugoslaviji, pa ga je bruhal v svojih člankih iz Italije. Tak je članek, ki ga je bil napisal pomladi 1984, takoj po tem, ko je izbruhnila polemika o Craxijevem dekretu o draginjski dokladi in veliki marčni manifestaciji enega milijona delavcev v Rimu. Za polporno revijo Start je napisal reportažo, v kateri je razvil svoje poglede na italijansko politično življenje. V tej predstavi je bil Craxi dobri ju-

nak, ki mu je glavna skrb stabilizacija italijanskega gospodarstva pred inflacijo, italijanska komunistična partija in nahujskani delavci pa tisti, ki mu sistematično mečejo polena pod noge. Stipetič je v tem svojem članku bil naravnost zloben in nepošten, saj je skušal v očeh jugoslovanskih bralcev očrniti tedanjega tajnika KPI Berlinguerja. Kako je bila gospodu Stipetiču pri srcu resnica in objektivnost priča trditev, da se v Italiji krepí protikomunistična fronta, kateri stoji na čelu nič manj kot predsednik republike Sandro Pertini.

Seveda, Stipetič si je sposodil Pertinija, ker je vedel, da ga v Jugoslaviji ze-

lo spoštujejo, ponekod celo enačijo s Titom. Zato se mu je zdela uspešna operacija, povedati bralcem, da je Pertini glavni nasprotnik histeričnega in sektaškega Berlinguerja.

Ni se še posušilo črnilo na Stipetičevih reportažah, ko je Berlinguer umrl v Padovi in so vsi, tudi Jugoslovani, lahko videli ganjenost predsednika republike Pertinija in iskreno prijateljstvo ter spoštovanje, ki ga je javno izpričeval. Glasilo ZKJ «Komunist» je tedaj objavilo daljši članek z naslovom «Startova vojna proti resnici», ki ga je naše «Delo» v celoti ponatisnilo. V tem članku se je glasilo javno ogradilo od pisanja Radovana Stipetiča, ki si gotovo ni prisvojil zaslug za razvijanje politike prijateljstva in vzajemnega razumevanja med našima državama in partijama.

Odtlej je gospod Stipetič utihnil, vendar je ostal na razpolago kateri izmed jugoslovanskih ali hrvaških političnih srenj, ki jim očitno ni po godu dosledno uresničevanje vloge Jugoslavije kot enakopravne skupnosti narodov, ki gradijo samoupravno obliko socializma in v mednarodnih odnosih branijo in uresničujejo politiko neodvisnosti in nevrščenosti. Ni tajnost, da se v Jugoslaviji trenutno bje oster in javen spopad okoli koncepta socializma in poti iz sedanjih družbene in gospodarske stiske.

Ne vemo, kakšne recepte predlaga Stipetič, čeprav jih lahko slutimo iz tistega članka v Startu, kjer je poveljeval protidelavske dekrete, avtoritarno odločanje osrednje vlade, sindikalno gibanje in partijo (v Italiji) pa označil za neodgovorne elemente.

Lahko torej slutimo, kakšna je družba, ki je gospodu Stipetiču in mnogim, ki ga berejo in cenijo, po godu. To je družba z manj demokratičnih pravic, manj sindikalnih svoboščin, manj delavskih samoupravnih možnosti, skratka družba z manj svobode in manj socializma.

To, da imajo taki pogledi (tako ali drugače) možnost prodora v jugoslovanskem tisku je nedvomno dokaz večje svobode tiska, večje dialektike, realistično vzeto pa tudi vpliva, ki ga določene sile in krogi imajo v jugoslovanskem trenutku.

Sile in krogi, ki najbrž obravnavajo na podoben način mednacionalne odnose v sami jugoslovanski federaciji in torej uravnavajo po teh pogledih bodisi svoj odnos do vloge slovenskega naroda v Jugoslaviji, kakor do položaja slovenskih manjšin na tujem.

Za nas sta zgovorni dve Stipetičevi trditvi. Prva ga kvalificira politično, ko daje svojevrstno etiketo delovanju posameznih italijanskih strank do problemov jugoslovansko-italijanskega sodelovanja. Za Stipetiča v «Vjesniku» so komunisti navadne čenče, socialisti veliko govorijo, toda veliko tudi naredijo, največ pa naredijo koristnega de-

mokristjani, ki nič ne govorijo, zato pa veliko delajo. (S takimi stališči se nikakor ne moremo strinjati. Ne vemo, če je gospod Stipetič član ZKJ, vendar upamo, da ni ali da ne bo.) S temi etiketami je Stipetič pokazal samo svoje znano lice, dal pravzaprav etiketo samemu sebi. V drugi trditvi pa napada Jugoslavijo, češ da ritualno ponavlja zahteve po beneficijah za slovensko manjšino, kakršnih bi ne priznala nobena država na svetu.

Trditev je, seveda, politično nevarna in pomembna, pa tudi nekoliko sporna.

Najprej zato, ker Stipetič tudi tokrat ponižuje svoje znanje in pravzaprav prilagaja resnico svojim željam. Kot tedaj, ko je proglašal Pertinija za prvega antikomunista v Italiji. Kajti Stipetič res želi, da bi nobena država (še posebej pa hrvaška, po možnosti neodvisna država?) ne priznavala pravic svojim manjšinam. Žal nam je, da ga moramo popraviti. Recimo, da obstajajo države na svetu, ki priznavajo svojim manjšinam veliko, veliko več od tega, kar Slovenci in uradna Jugoslavija zahtevamo zase. Naj nevedemo Švede na Finskem? Ali Nemce na Danskem? Zakaj ne Frizijce na Nizozemskem, Italijane v Švici, Nemce na Južnem Tirolskem. Da ne bomo iskali predaleč: ali gospod R.S. ve za položaj Madžarov v Jugoslaviji? Na primer v Prekmurju?

Morda pa gospodu R.S. ni mar za to, kar se dogaja na «sončni strani Alp», pač pa samo na ozemlju, kjer se še najde prenapetež, ki prepeva pod vplivom tretjega kozarca vina, da «još Hrvatska ni propadla, dok mi živimo».

Zato ga moti, če Jugoslavija brani svoje manjšine na tujem, ker bi najraje videl, da bi ne ščitila tistih, ki žive na njenem ozemlju. Mar bi Raif Dizdarevič, jugoslovanski zunanji minister, med rimskim pogovorom z Andreottijem, bil tiho, da se mu ni zareklo, ko je Andreottiju na zagovor diferencirane zaščite in sklicevanje na položaj Italijanov na Hrvaškem zavrnil, da bo Jugoslavija odpravila vse morebitne napake. In je bilo mar treba, da je osvozarjena KP Italije, s svojim generalnim sekretarjem Natto opozarjala jugoslovanske voditelje v Beogradu, da je treba takoj zagotoviti praktično izvajanje pravic italijanske manjšine v hrvaškem delu Istre in na kvarnerskih otokih, predvsem pa v Reki? Vse to določenim krogom, ki jim R.S. daje svoje pero na razpolago, očitno ni po godu. Kjer so lepi časi, ko je veljal stereotip, da je Jugoslavija enkrat za vselej, pod geslom bratstva in enakosti, rešila vse nacionalne probleme. Pa jih ni, ne v odnosih med narodi v federaciji, še manj pa v odnosu do svojih narodnosti, ali narodnih manjšin, po naše. Izbruh nasilja na Kosovu je najbrž streznil vse. Sedaj pa tudi ni več tajnost, da je trditev o dobri zaščiti italijanske manjšine v Jugoslaviji res bosa, iz trte izvita. Saj ne moremo jemati za zgled

položaj nekaj tisoč Italijanov v SR Sloveniji. Ti bodo že zaščiteni, kot je treba. Kaj pa ostali? Teh pa je 80%, če drži, da je Italijanov v Jugoslaviji (kljub popisom) vsaj 35 tisoč, če ne kaj več.

Položaj Italijanov v Jugoslaviji lahko res primerjamo z našim in si predstavljamo, kako bi javnost ocenjevala početje italijanskih oblasti, če bi, naprimer, zaščitile kar se da idealno Slovence v Dolini in Zgoniku, vsem ostalim pa zaščito odrekala, ponekod celo zanikala njihov obstoj.

Mi bi se gotovo ne sprijaznili, italijanski tovariši v Jugoslaviji pa so najbrž še preveč potrpežljivi, oziroma realistično ocenjujejo trenutno zmedeni politični položaj in vedo, da bi pretirane zahteve najbrže izzvale nove reakcije in nevarnosti povečanih nacionalističnih pritiskov.

R.S. v svojem članku torej ne napada samo Slovencev v Italiji in jugoslovanske uradne politike do manjšin za mejo. V istem zamahu je udaril tudi po deklarativni jugoslovanski politiki do italijanske manjšine, do naporov, da bi tudi na Hrvaškem dobila pravice, ki so ji zajamčene z ustavo in statuti.

Prav zato, ker R.S. obravnava vse manjšine — slovensko v Italiji in italijansko v Jugoslaviji — kot motilne elemente, nekakšne «nebodijih treba» na mejah etnično čistih držav in federacij, se moramo vprašati, kako je vendar tak članek našel pot v glasilo hrvaške SZDL. In še, kako je mogoče, da se hrvaška politična vodstva (od partije do drugih organov) niso jasno in nedvoumno ogradila od takega pisanja in vseh njegovih implikacij.

Smo nasprotniki sklicevanja na verbalne delikte, zaradi katerih so v Jugoslaviji nekateri časnikarji in publicisti okusili tudi jetniško menažo. Prepričani smo, da spada tudi ogabno pisanje R. Stipetiča v okvir svobode tiska in čedalje širše demokratizacije in Jugoslavij. Si pa lahko pričakujemo, kot Jugoslaviji prijateljsko razpoloženi ljudje, da bo R.S. kdo vendar nalil nekaj čistega vina. In upamo, da bo hrvaško politično vodstvo dokazalo v praksi, da ne odobrava takega koncepta mednacionalnih odnosov. To lahko stori na zelo preprost način. V organih federacije naj podpre zahteve slovenske manjšine v Italiji, da se uresničijo določila osimskega, torej italijansko-jugoslovanskega sporazuma. Poleg tega naj vodstvo SR Hrvatske poskrbi, da bodo zadovoljivo rešena vsa odprta in boleča vprašanja italijanske manjšine, ki živi v Istri, na Reki in na kvarnerskih otokih.

Radovana Stipetiča pa naj povabijo na katerega izmed simpozijev o modernem antikomunizmu, kakršnih v Jugoslaviji zadnje čase prirejajo na tekočem traku. Lahko pa bi ga «Vjesnik» poslal za dopisnika na Kosovu. Bogue, če bi tudi tam bili tako vljudni in omikani z njim.

Vzhodnokraški rajonski svet: demokratični organ, ki ga občina ne upošteva

8. aprila leta 1978 je italijanski parlament izglasoval zakon št. 278, ki v bistvu omogoča ljudsko participacijo k javnemu upravljanju preko rajonskih svetov. Ta zakon spada v sklop tistih zakonov in reform, ki so si jih v letih 60-70 izbojevala napredna gibanja. Ne gre namreč pozabiti, da je parlament v tistih letih izdal zakon o razporoki, novo družinsko pravo, ustanovil družinske posvetovalnice, samo zdravstveno reformo, v tistih letih se je začel iter zakona o splavu... Kopica zakonov in reform torej, ki so dejansko spremenile lik Italije. Nova, laična, napredna miselnost je v tistih letih prodirala v italijansko stvarnost in je z «zmago» na zakonodajni ravni dejansko premaknila Italijo iz nazadnjaške, cerkvi podvržene države (ne pozabimo, da se do takrat ni smelo govoriti o kontracepciji, da je milijon ločencev živelo v ilegalni situaciji, da je bil «delitto d'onore» nekaznivo dejanje) med moderne, omikane države.

V to obdobje spada tudi zakon o decentralizaciji. Ljudska participacija je bila v tistih letih parola. Državljan ima pravico, da soodloča pri izbirah, da s svojo prisotnostjo izvaja kontrolo nad javno administracijo.

Takratna tržaška občinska uprava (Spaccinijeva) je kot v mnogih drugih mestih v Italiji (ne v vseh) sprejela ta princip in ustanovila 12 rajonskih konzult, katerih svetovalci pa niso bili neposredno izvoljeni, tamveč imenovani od strank. Šele kasneje so bile tudi za to razpisane volitve. Odnos občinske uprave je bil v tem prvem obdobju še

kar pozitiven in korekten. Konzulte so dejansko izvajale, poleg kontrolne funkcije nad upravo, s tem, da so izdajale mnenja o najrazličnejših občinskih odredbah, tudi promocijsko funkcijo do teritorija, nad katerim so imele pristojnost. Pristojnosti konzult bi se bile morale že povečati, občinska uprava bi bila morala namreč prepustiti neposrednemu upravljanju konzult nekatere usluge in strukture, kot so telovadnice, centre za prosti čas in podobno.

Od leta 78 se je pa marsikaj spremenilo, tako na državni ravni kot tudi v tržaški stvarnosti. Po tistem obdobju zmag naprednih sil je nastopilo obdobje reakcije. Zelo napredni zakoni niso bili uresničeni, tako da se na primer še danes ne izvaja zdravstvene reforme, družinske posvetovalnice se počasi spreminjajo v ginekološke ambulante. Le v nekaterih deželah in mestih, ki so jih upravljale napredne stranke, je situacija bistveno drugačna. Tako tudi decentralizacija je imela v različnih situacijah različne usode.

V Trstu smo bili priča vedno večji brezbriznosti občinske uprave do delovanja rajonskih svetov, ki so jim postopoma odvzeli prav bistveno funkcijo, za katero so bili ustanovljeni: izvajati participacijo, aktivno in konstruktivno, v javni upravi. Rajonski svet za vzhodni Kras deluje v tem vzdušju. Brezbriznost, ki jo je pokazala občinska uprava do problemov tega območja, je bila v nekaterih fazah celo sramotna.

Upamo si namreč trditi, da so problemi, ki so se v teh zadnjih letih kar vrsti-

li in nakopičili na tem območju izredne važnosti in dokaj specifični, če jih primerjamo s problemi mesta samega.

Tu gre predvsem za problem sožitja med pripadniki slovenske in italijanske narodne skupnosti, problem, ki je vedno prisoten in ki zelo močno vpliva na delovanje rajonskega sveta in na katerem, smatramo, se meri večja ali manjša stopnja demokratičnosti ne le tega organa, pač pa, preko njega, vseh javnih institucij.

Specifičnost problemov, ki zadevajo območje vzhodnokraškega rajonskega sveta, pa je seveda še bolj obširna in zadeva v prvi vrsti problem uporabe teritorija, torej problem etničnega, ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja. Ker nameravamo tu le nanizati probleme, ne da bi se v nje poglobili, naj omenimo samo problem namestitve sinhrotrona, raziskovalnega centra, gradnjo hitre ceste, intenzivne in divje stanovanjske gradbe na Opčinah, uporaba bivšega begunskega taborišča na Padričah.

Vsi ti travmatični posegi so največkrat vsiljeni s strani občinske uprave, ki samovoljno odloča, ne da bi pri tem iskala in sprejela soočanja s prizadetim prebivalstvom in ne da bi upoštevala mnjenj, ki jih formulira rajonski svet. Namesto javnega upravljanja teritorija ob vrednotenju vseh faktorjev, ki ga sestavljajo, imamo zato zgolj zlorabo že itak majhnega in problematičnega območja. Ta zloraba globoko spreminja ekonomsko, kulturno, etnično osnovo tega teritorija ob popolni nejasnosti v kaj ga hoče pravzaprav spremeniti.

Na koncu naj še nanizamo vrsto drugih problemov, s katerimi se sooča vzhodnokraški rajonski svet. V prvi vrsti problem razširitve openskega pokopališča, ki zaradi zvlačevanj, zamud in napak je že postal simbol slabega upravljanja. Vse kaže pa, da bo le prišlo do rešitve; čeprav se dela še niso začela. Že star problem je tudi ureditev spomenikov na tem območju in čeprav v proračune tržaške občine že vrsto let vključujejo vsoto, namenjeno temu, je stvar nerešena. V proračunu zasledimo tudi visoke vsote za urbanizacijo novega predela Opčin (Ville Carsie), ki je še posebno pereč in resen, toliko več, če pomislimo, da se za vsako gradbeno dovoljenje (in tu jih je bilo izdanih še pa še) plača težak davek, ki naj bi služil občini za primarno urbanizacijo. Občina se tega problema ni nikoli lotila, tako da je problem asfaltiranja cest, javne razsvetljave, greznične mreže, uslug, kot so vrtci, šole, že na robu kaosa.

Na openskem strelišču se je v nedeljo vršila svečanost ob 45-letnici ustrelitve obsojencev 2. tržaškega procesa, tudi tokrat ob nerešeni situaciji primerne ureditve kraja.

Opensko pokopališče: emblematicni primer občinske ne-uprave

Pomanjkanje politične volje raznih občinskih uprav pri reševanju vprašanj, ki se tičejo prebivalcev vzhodnega Krasa, se morda najbolj emblematično kaže v primeru openskega pokopališča:

1) tržaška občinska uprava je točno vedela, do kdaj bodo na Opčinah možni pokopi, vendar ni pripravila nikakega načrta, da bi pravočasno rešila to vprašanje, ki združuje v sebi človeško in kulturno noto;

2) leta 1970 nas je občinska uprava z županom Spaccinijem na čelu hotela prepričati, da je razširitev pokopališča nemogoča in da je le gradnja novega pokopališča edina možna rešitev vprašanja, zato je «d'urgenza» sprejela sklep za lokacijo njegove gradnje;

3) po 6 letih je taisti občinski svet ratificiral sklep, ki ga je tudi tokrat občinska uprava sprejela z nujnostnim postopkom, s katerim je odobreni načrt za takojšnji začetek del postal izvršilen.

Spet enotni nastopi pri vseh, ki bi lahko pripomogli k rešitvi, od komisarija do škofa. Nič.

4) 9. aprila 1983 je tedanji župan Cecovini na srečanju s predstavniki rajonskega sveta za vzhodni Kras in vseh vaških organizacij razložil, da ni mogoča gradnja novega pokopališča in da je razširitev obstoječega edina možna rešitev vprašanja. Da je bila ta že od vsega začetka želja vseh prebivalcev Opčin, Banov in Ferlugov, je odveč ponavljati. Župan je obljubil prisotnim, da se bodo dela začela v treh mesecih, najkasneje septembra 1983. Ta nepričakovani obrat tržaške občinske uprave glede razlage o možnostih oziroma nemožnosti razširitve pokopališča nam je potrdil sum: ni res, da je bila pred leti razširitev pokopališča nemogoča. Tržaška občinska uprava je hotela zgraditi na Krasu pokopališče za vse mesto. Istočasno izginotje domačega pokopališča pa bi zbrisalo viden dokaz življenja in obstoja Slovencev v neposredni tržaški okolici. Izbrisan bi bil kulturni in zgodovinski spomenik.

Toda spet se ni tri leta nič zgodilo.

5) 15. oktobra 1986 je na pobudo rajonskega sveta za vzhodni Kras in ob navzočnosti zastopnikov vaških organizacij prišlo do srečanja z odbornikom za javna dela arh. Jagodicem, ki je povedal, da se je stvar premaknila z mrtve točke in da se bodo dela zagotovo začela v treh mesecih (do danes ni bilo število 3, ki ga občinska uprava tako rada ponavlja, nič kaj srečno). Res je 4. novembra t.l. občinski svet izglasoval sklep o razširitvi pokopališča. Kot ne-

verni Tomaži smo šli v občinsko palačo in si z oglasne deske prebrali zapisnik sejnih sklepov. Zanimivo je, da so bili odsotni vsi trije bivši župani, ki so kri- vi, da je do sedaj ta problem še nerešen: Cecovini, Richetti in Rossi. Našo zahtevo po hitri rešitvi sta na seji podprla Spetič, ki je navedel afero openskega pokopališča kot primer slabe administracije, in Parovel, ki je pozval odbor, naj preide k dejanjem in naj ne ločuje občane v dve kategoriji. Kar je takoj pritegnilo našo pozornost, pa je debelo tiskana opomba: *immediatamente esecutivo - takojšnja izvršitev. Toda*

6) občina še ni razlastila zemljišča, ki je potrebno za razširitev pokopališča, ni še sprejela sklepa o prenosu odlagališča smeti (katerega bi iz spoštovanja do kra-

ja sploh ne smeli tja postaviti). Pa še to: ko bo uprava oklicala dražbo, bodo ponujene cene odgovarjale današnji realnosti ali se bo zgodilo kot leta 1980, ko se zaradi nizke ponudbe ni prijavi- lo nobeno podjetje? Mi se tudi še vedno sprašujemo, kam je občinska uprava preusmerila tistih 570 milijonov lir, ki jih je že nakazala ko je bil govor o gradnji novega pokopališča.

Skratka, odborniku Jagodicu verjamemo, da bo napel vse svoje sile za rešitev problema, želimo si le, da ga ne bi slaba družčina, ki jo odlikuje slaba administracija in pomanjkanje politične volje, preslišale. Mi mu bodo budno ob strani, potrpljenja je bilo že dovolj in preveč.

Stanka Hrovatin

Opensko pokopališče, lep spomenik slovenski prisotnosti v teh krajih. Odlagališče smeti (spodaj), neprimerno postavljeno na to mesto, ostaja ovira za njegovo razširitev.

Ni pločnika pred srednjo šolo na Opčinah: ukinimo šolabus za osnovnošolce od Banov

Že nekaj let so otroci od Banov, ki obiskujejo slovensko osnovno šolo na Opčinah, uživali velik privilegij: imeli so šolabus. Da to ni neka pravica, smo izvedeli letos od odgovornih pri mestnem prevoznem podjetju. To je namreč občinska usluga, ki jo ACT le organizira, za kraje, ki nimajo linijskega avtobusa. Letos so ta privilegij ukinili: otroci naj se vozijo z avtobusom, ki gre iz vasi ob 8.20 (ko nima zamude) in z Opčin nazaj ob 13. uri. Izjemoma, in samo otroci, ki so doslej uporabljali šolabus, ne pa novi, so dobili brezplačne vozovnice. Ni važno, da pridejo v šolo z zamudo, da morajo prečkati ceste brez označenih prehodov za pešce, da morajo čakati po pouku pol ure na postaji, ki nima niti zavetišča.

In zakaj je bila ukinitve nujna? Ker pred srednjo šolo, na drugi strani ceste, ni pločnika. Zgodba je dolga in absurdnost je le navidezna (če razmišljamo z logiko naših upraviteljev).

Treba je namreč vedeti, da Opčine z okolico (od Ferlugov do Ferneč in ... Trsta) razpolagajo z enim samim šolabusom, ki nekje okrog sedme ure odpotuje iz Trsta z otroci, ki obiskujejo celodnevno šolo pri Banih. Zakaj ti raje potujejo uro in pol kot da bi se poslužili linijskega avtobusa, ki sicer rabi tri

četrt ure, je tudi zagonetka. Po poti pobere otroke (ki bi se lahko vozili z avtobusom številka 4) ob cesti in ob 7.20 ima odhod od Ferlugov (celo uro pred začetkom pouka). Nato prečeše naselje Villa Carsia in okolico, da pride končno okoli osme in četrto do šole pri Banih. Do letos je nato šel skozi vas in prepeljal slovenske otroke do Opčin, kjer jih je izkrcal pred šolo. Toda istočasno je po vasi šel tudi avtobus 39 in tako so odločili, da šolabus zjutraj ni potreben: da linijski avtobus ne vozi več mimo šole so pozabili. In tako so naši otroci postali enakopravni openskimi, ko morajo hoditi po cestah, kjer ni potrebnih označenih prehodov, niti miličnikov, ker jih je premalo.

Po koncu pouka, ob pol enih, je šolabus najprej peljal slovenske osnovnošolce k Banom. Moral je narediti kar pet kilometrov samo za njih, saj je italijanska šola pri Banih celodnevna. Ob povratku na Opčine se je ustavil pred srednjo šolo, na tisti strani ceste, kjer ni pločnika, kjer se ob dežju ustvari mlaka, ki že meji na presihajoče jezero. Na ta problem opozarjajo Openci že desetletja. Zgleda, da se ga ne da rešiti za vse, ki po tej nemogoči cesti vozijo in hodijo, za vse, tudi srednješolce, ki morajo ob prihodu iz vzhodnokraških vasi iz av-

tobusa naravnost v jezero, tako so ga rešili vsaj za tiste srednješolce, ki so ob odhodu iz šole morali prekoračiti cesto, da bi stopili na šolabus: ukinili so vožnjo do Banov, šolabus ustavi na Narodni ulici, na desni, in otroci s srednje šole, ki gredo proti Fernečem in po openski okolici, si ne zmožijo več nog, ne prečkajo ceste in ... Bani nimajo več šolabusa.

Mislím, da je vsak komentar odveč, vendar moram povedati, da nisem to napisala, ker bi bil šolabus največji problem Banov, ampak le zato, ker je nazoren primer, kako se rešujejo problemi na vzhodnem Krasu.

Bani namreč imajo dovolj drugih problemov, od nerazsvetljenih cest (luč svetilk po Bazoviški ulici in vasi se ne ločuje dosti od svetlobe zvezd: koliko krat sem zadnji trenutek zabremzala pred skupino vojakov!) do smetarske službe (za eno odlagaljšče v vasi, kjer se zbirajo mačke in podgane, plačujemo kar lepe davke občini, ki nam jih je pred dvema leti naložila tako, da smo morali plačati, z odgovarjajočo globo, za tri leta nazaj) in ostalih vprašanj, ki so skupna vsem vasem in jih zato ne bom posebej naštevala.

Tatjana Čuk

«Obča korist» je že požrla četrtno naše zemlje

Vzhodnokraške vasi so v povojnih letih utrpeli razlastitvene ukrepe, ki so polagoma spreminjale značaj tega predela tako, da je bilo prebivalstvo vsestransko oškodovano. Žalostno je dejstvo, da so razlašenci imeli od prisilnih posegov le borno odškodnino in da skupnost do sedaj ni dobila niti mini-

malne protivrednostne odškodnine.

Na Padričah se je zgodovina prisilnega jemanja brez povračila začela leta 1950. Takrat so vaščanom razlastili 54597 m² zemljišča in ga namenili obzidanemu kompleksu zgradb, kjer naj bi namestili poboljševalnico za mladoletne prestopnike. Bil je to čas zavezni-

ške uprave in v nove stavbe so se vselili ameriški topničarji. S povratkom Italije se je taborišče napolnilo z istrskimi begunci, ki jih je bilo približno 4000. Ko so se Istrani polagoma izselili, so taborišče popolnoma zanemarili in pustili, da so zgradbe začele razpadati. Nakar je leta 1975 pravosodno ministrstvo začelo postopek, da bi tam uredili zavod za mladoletne prestopnike. Temu načrtu se je prebivalstvo odločno uprlo. Krajevne organizacije in Padrič, Bazovice, Gropade in Trebč so organizirale celo vrsto manifestacij in srečanj s pristojnimi oblastmi, da bi preprečili uporabo kompleksa v take namene. Postavili so upravičeno in potrebno zahtevo da se v razpadajočih prostorih uredi družbeno kulturni center za potrebe vzhodnega Krasa. Državne oblasti se za te zahteve niso zmenile in so začele s popravili stavb, nakar so zaradi pomanjkanja sredstev delo opustili in ponovno pustili kompleks razpadati. Nemajhna sredstva, ki so jih vložili v takratna popravila, so bila seveda za-

pravljen.

Pravosodno ministrstvo je svoj načrt o mladinski poboljševalnici opustil in tržaška občina je ob spremembi regulacijskega načrta v osemdesetih letih namenila taboriščne prostore družbenim uslugam prebivalstva. Koordinacijski odbor vzhodnokraških vasi je takoj vložil prošnjo, da bi eno stavbo uporabil za telovadnico krajevnih športnih društev, vendar je takratna Cecovinijeva občinska uprava zahtevo odklonila, češ da država in občina nista se rešila problema pristojnosti. Koordinacijski odbor vzhodnokraški vasi je medtem izdelal podroben načrt o preureditvi kompleksa v socialne, kulturne in športne namene in potrebe. Popravljen stavbe bi služile kot telovadnica, dvorana za kulturne prireditve, prostori za poletne kolonije, dom za gasilsko društvo in gozdne čuvaje, zdravniška ambulanta, kuhinja in jedilnica, cerkev in skladišča. Padiški vaški skupnosti pa naj bi vrnilo veliko pečino, v katero so se med vojno vaščani zatekali in v kateri so imeli zanimive kulturne prireditve in je zato za vas zgodovinskega pomena.

Oglasil pa se je tudi Konzorciji za upravljanje vojnega muzeja in de Henriquezove zapuščine, ki je letos zasedel del taborišča in tudi stavbo, ki bi bila najbolj prikladna za telovadne prostore.

Naš nepopoln kronološki pregled bomo tu prekinili in ni nam treba veliko sklepati in razmišljati, da ugotovimo mačehovski odnos oblasti do kraškega prebivalstva in njegovih problemov. Zanimivo je, da se reševanje teh vleče že leta in leta in da so si ukrepi pristojnih vseskozi sumljivo podobni: zavladačevanje pri reševanju odprtih vprašanj, neu-

poštevanje zahtev in predlogov prebivalstva, dvoumnost in dvoličnost odgovorov, lahko bi rekli stalno in nemoralno laganje. Tako ravnanje pa nas privede do sklepa, da tak odnos ni slučajen, da je del subtilne raznarodovalne politike.

Za vzhodnokraškem področju so v imenu takozvane občekoristonosti razlastili približno eno četrtino površine, ne da bi pri tem všteli zemljišča, kjer naj bi v bližnji bodočnosti namestili sinh-

rotron. Tako so poleg istrskega taborišča zgradili še mednarodno begunsko taborišče — današnji raziskovalni center, električno transformatorsko postajo, plinovode, naftovode, avtocesto, zemljišča zasedena v vojaške namene in še kaj. Ne postavljamo v dvom koristnosti teh struktur, vendar ne moremo mimo dejstva, da so prebivalcem teh krajev prinesle le škodo in da v zameno niso do sedaj dobili ničesar.

Nataša Kale

Prvi, zgolj delni, uspeh enotnosti

Enotnost prebivalcev vasi vzhodnega Krasa, pomisleki in nasprotovanja italijanskih ekoloških organizacij, odločni nastop vodstva kraške gorske skupnosti in komunistične partije so obrodili prvi, delni rezultat. Tržaška občina je odločila razpravo in glasovanje o ugovorih prebivalstva, ekologistov in KGS proti sklepu, ki je zasegal ozemlje pri Bazovici za uresničitev sinhrotrona.

Odložitev, seveda, še ne pomeni zmage. Nasprotno, ta je še zelo dvomljiva in oddaljena, morda celo nemogoča, če se ne uresničijo potrebni politični pogoji. KPI je pri tem storila vse, kar je bilo potrebno. Marsikdaj tudi sama. Vložila je tudi formalni ugovor proti sprejetemu sklepu pred nadzornimi organi. Pozneje se ji je pridružila tudi SSk.

Odložitev razprave je, kot rečeno, rezultat odločnega nastopa in zahteve, naj se ugovore prebivalstva vendar obravnava zares. Stranke upravno-politične koalicije levega in desnega centra (od socialistov do liberalcev in Liste) so namreč sprva že elezele zavrniti ugovore prebivalstva kar tako, vse na en mah, brez prave tehnične in vsebinske poglobitve. Upali so, da bo pri tem zadostovalo dejstvo, da pač razpolagajo z dvotretjinsko večino. In vendar so pomisleki, na katere smo stalno opozarjali na vseh ravneh, vzbudili vsaj nekatere dvome, ki jih občina želi razbliniti in razčistiti. Med temi so tudi novi izvidi in preiskave zemljišča.

Zavedati pa se moramo, da je vprašanje postavitve sinhrotrona v bistvu politično vprašanje, od začetka do konca. Je namreč problem odnosa med oblastjo in prebivalstvom, pravice slednjega, da soodloča, ko gre za namembo ozemlja, na katerem zgodovinsko živi in iz katerega je črpal, ali še črpa, prvine svojega razvoja.

Nismo proti znanosti in mednarodnemu sodelovanju pri znanstvenih raziskavah, vendar menimo, da se korektnost pričanja že pri upoštevanju naroda, ki živi na prizadetem ozemlju in nosi posledice velikih sprememb, ne glede na to, kje naj novi stroj dobi svoje mesto. Naj bo to T 8 ali AR 1, pri Bazovici ali Banih, ali celo pri Doberdobu.

Prebivalci vzhodnega Krasa naj torej nikar ne popustijo. Naj ostanejo budni in organizirani, da bodo soudeleženi v vseh fazah odločanja in sprejemanja sklepov, kakor tudi — pozneje — uresničevanja pobude.

st.s.

DAROVI IN PRISPEVKI

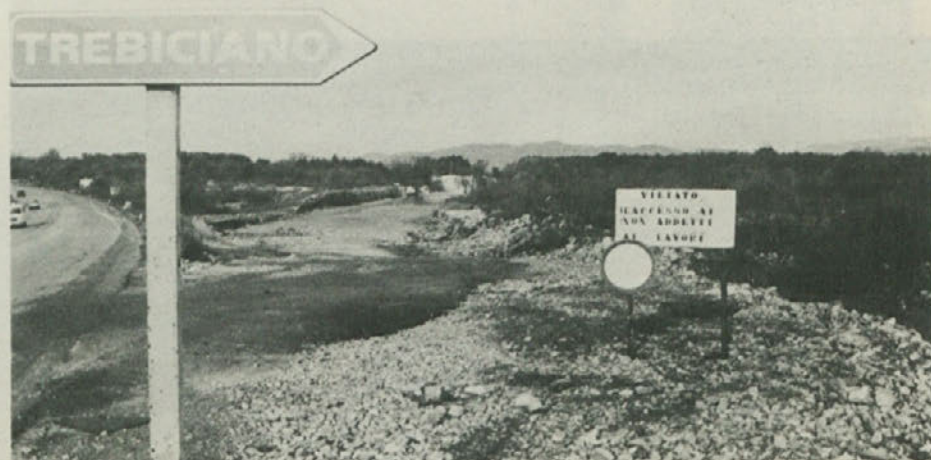
V spomin na Danila Žerjala prispevata Milan in Rika Kuret iz Boljunca L. 10.000 v sklad Dela.

Ob tragični smrti tovariša Erma Legiša iz Štivanja izraža sekcija KPI Devin-Nabrežina najgloblje sožalje svojcem in prispeva L. 50.000 v sklad Dela.

V počastitev spomina tovariša Vittoria Vidalija ob 3. obletnici smrti daruje Isabel Corbajal Vidali L. 50.000 v sklad Dela.

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši: Abram Vladimir iz Nabrežine kamnolomi L. 14.000, Rebula Alojz iz Nabrežine kamnolomi L. 4.000, Adam Leopold iz Nabrežine postaja L. 4.000, Legiša Emil iz Vižovelj L. 4.000, Škerk Alojz s Trnovce L. 14.000, Kante Sergij iz Praprota L. 14.000, Brišček Marija iz Repniča L. 10.000 in Gregori Anton od Sv. Ane L. 10.000.

Caharija Stanko iz Nabrežine L. 4.000 in Gabrovec Emil iz Nabrežine L. 4.000.

Gradnja avtoceste, ene od tolikih struktur, ki počasi požirajo Kras košček za koščkom.

O ženski v družbi in partiji

Teresa, gospodinja in zaposlitev za vse

V začetku prejšnjega meseca je kot priloga Unità izšla «potujoča listina žensk», uvod v široko razpravo o vlogi in položaju ženske, ki se v zadnjem času odvija na prvih straneh našega dnevnika. Sicer je morda bil za to razpravo močnejši povod dogodek v medicinski znanosti, ko se je rodila Teresa, punčka z vnaprej določenim spolom.

Verjetno ni potrebno obnavljati dogodkov, saj so o tem poročali vsi časopisi na široko, razprava o možnih posledicah in moralni plati uporabe znanstvenih dosežkov je tudi v središču zanimanja, in upajmo, da bo tudi ostala, saj je eno od najvažnejših vprašanj današnjega časa. Tu se ne govori le o določanju spola, postavlja se vprašanje posledic, ki jih lahko ima uporaba znanstvenih dosežkov na sploh, ki omogočajo danes stvari, kot jih z grozo gledamo v znanstveno-fantastičnih filmih. Postavlja se vprašanje družbene kontrole nad njih uporabo.

Toda Teresa je odprla tudi drugo vprašanje ki morda ni tako usodno za človeštvo, pa je vendar važno za vsaj polovično človeštva: ženske. Oče je hotel punčko, da bi delala družbo mami. Z vsa nehumanostjo, ki jo znajo imeti danes sredstva množičnega obveščanja, je ta deklica postala simbol ženske nenakopavnosti. Postala je italijanska varianta indijskih sežganih žena brez dote, sodobna verzija Manzonijske Gertrude iz Monze, ki je od rojstva nosila črne samostanske obleke in postala nuna. Toda Teresin oče ni neko čudo, neki brezvestni maskilist. Če bi izbral dečka, bi bil deležen iste oznake. Razmišljal je realistično, verjetno iz ljubezni do žene. Ker v današnji družbi ženska ima to vlogo: matere, ki skrbi za otroke, žene, ki skrbi za moža, hčerke, ki skrbi za ostarele starše. Za to dejstvo in kriv osebno Teresin oče. Tako je prisiljena razmišljati vsaka družina, ki dobi hčerko. To vlogo je družba dodelila ženski v tisočletjih in ji jo tudi danes vsiljuje, ker ji ne nudi nobene alternative.

Tako se sprašuje gospodinja, ki se je vključila v razpravo na Unità: komunisti predlagate zaposlitev za vse; kaj pa gospodinjino delo, ni to tudi zaposlitev, družbeno nenadomestljiva, če ne s službami, ki pa ne morejo nadomestiti njene čustvene plati? Seveda, ji odgovarjajo, tudi to je lahko zaposlitev, če jo ženska svobodno izbere. Komunisti smo se borili za to, da gospodinje lahko prejema starostno pokojnino. Druga postavka: čustva. V vsakem pogovoru o ženski se vsili pojem čustvenosti, to je izgovor za vsako priliko. Kot da bi sa-

mo ženske imele čustva. Res, v sodobni družbi in posebno v svetu dela ni prostora za čustva. Naj iz tega zaključimo, da morajo priti do izraza vsaj doma, kjer jih varuje žena-svetnica, vedno pripravljena, da potolaži frustriranega moža, da poziblje brezposelnega sina? Ni morda tudi za moškega napočil čas, da zapusti železni oklep srednjeveškega junaka? Ni ta nečustvenost pripeljala do atomske groze, onesnaževanja okolja, in končno tudi do spreminjanja genetske sestave naših celic?

Kar predlagajo komunisti v listini žensk je ravno to: spremeniti družbo, da bo v njej lahko živela tudi ženska kot taka, z vsemi svojimi slavnimi čustvi, do katerih bi končno imel pravico tudi moški. Naš ideal ni vključitev vseh žensk v delo, kakršno je danes, ker to pomeni za žensko dvojno delo, zapostavljanje šibkejših, kot so otroci ali ostareli,

ali pa izkoriščanje drugih žensk, kot so lahko babice ali mlade brezposelne ženske, ki se ponujajo za varstvo otrok. V svoji listini zahtevajo ženske, da se spremenijo delovni pogoji: skrajšanje in fleksibilnost urnikov, sprememba urnikov socialnih uslug (jasli, vrtci, šole, uradi), trgovin, kulturnih uslug. To zahtevajo takoj, ker je danes to mogoče, z uporabo tehnoloških dosežkov.

Samo tako bo ženska lahko svobodno izbrala svojo vlogo, se bo lahko vključila v tisti svet dela, ki je tudi svet odločanja o izbirah, ki se tičejo vseh nas, in ki bi z ženskim doprinosom lahko bil mnogo bolj human. Ker je drugače nerealna tudi postavka, ki jo je partija vključila v svoj program ob zadnjem kongresu: prisotnost žensk v političnem življenju, izvoljenih organih in vodstvu partije.

Tatjana Čuk

V nedeljo 21. decembra 1986 ob 9.30 v Gradežu

v dvorani knjižnice, ul. Marchesini

deželno srečanje KPI na temo:

«PROBLEMI RIBOLOVA NA JADRANU»

Izraba morskega bogastva, položaj ribičev, mednarodno sodelovanje

NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA

želi svojim obiskovalcem

srečno novo leto 1987

Lonjersko društvo se je v nedeljo posvetilo otrokom in jim organiziralo celodnevno zabavo z naslovom «Direndaj», kjer so v igri spoznali del vaše preteklosti.

DELO Ljubljana

ŠOLSTVO V BENEŠKI SLOVENIJI

Zasebna dvojezična šola v Špetru

Septembra smo v Špetru na Beneškem odprli zasebno dvojezično šolo. Za šest beneških malčkov se je prvič v zgodovini začelo redno šolanje, potekalo bo v slovenščini in italijanščini obenem, ki bo, vsaj na stopnji petletne osnovne šole, kot jo predvideva italijanski šolski sistem, potekalo v domačem kraju. K pouku v slovenskem jeziku hodi daleč od doma, najpogosteje v Gorico, to pa je pomenilo ločitev od doma.

Take rešitve bodo seveda še vedno ostale edina možnost za slovensko izobraževanje na višjih stopnjah, nova šola pa naj bi pomagala vsaj delno rešiti problem slovenskega izobraževanja na najnižji in torej za otroka najbolj občutljivi stopnji. Pravim delno, kajti šola je ena, Beneška Slovenija pa sega brez Rezije od Kolovrata do Muzcev z vrsto skoraj vzporednih dolin, kot bi meh harmonike razširil na eni strani spodaj, na drugi pa zgoraj.

Ta šola bi bila kot trdnjava v puščavi, ko ne bi ob njej že tretje leto deloval vrtec, ko ne bi vsak popoldan v iste prostore prihajali tudi drugi otroci, ki obiskujejo tečaje, glasbeni pouk in druge dejavnosti, ko ne bi v malodane vsaki dolini delovalo društvo ali skupina, ki s svojim delom podpira prizadevanja za zaščito in razvoj slovenske narodnostne skupnosti v Videmski pokrajini.

Zasebna dvojezična šola v Špetru je nekaj izjemnega v življenju slovenske manjšine v Furlaniji-Juljski krajini, je nekaj, kar je na prvi pogled v kričečem nasprotju z vso manjšinsko politiko. Slovenci v Italiji namreč osredotočamo vsa naša prizadevanja okrog zakona za globalno zaščito in odklanjamo vsakršno zakonsko rešitev, ki bi nas ločevala po pokrajinah, saj zahtevamo od države, naj nam da šole s slovenskim učnim jezikom tudi v Videmski pokrajini. Ob vsem tem pa se odločamo za ustanovitev in vzdrževanje šole, ki je zasebna (torej ne državna) in dvojezična (torej ni le slovenščina učni jezik).

In to le na osnovi ustave, ki pač jamči svobodo poučevanja, in fašistične šolske zakonodaje iz leta 1928, ki vsebuje nekaj členov o

zasebnih oblikah šolanja (njihova interpretacija pa je v današnjem položaju seveda kar precej odvisna od politične volje).

S to osamljeno pobudo se torej lotevamo reševanja problemov, za katere sami trdimo, da jih je mogoče reševati le globalno. S posebno obliko šole se sami ločujemo od Slovencev na Tržaškem in Goriškem.

Ali ni to odstopanje od načel, ki jih zagovarjamo? Ali ni to poudarjanje drugačnosti, ki jo sicer zavračamo?

Ali torej gre pri Beneških Slovencih za drugačnost? Ali imajo prav tisti italijanski politiki v vladnih strankah, ki trdijo, da so Beneški Slovenci nekaj posebnega?

Odveč je seveda pojasnilo, da je »posebnost« Beneških Slovencev pač plod stodvajsetletne asimilacijske politike italijanske države in da zato po našem mnenju ne more biti razlog za to, da se ta politika nadaljuje v nedogled.

Nezaupanje do povsem slovenske šole

Toda vrnimo se k naši šoli. Res je, da je ta šola nekaj posebnega ne le v okviru slovenskega šolstva v Italiji, temveč tudi, če jo primerjamo s podobnimi šolskimi ureditvami v Italiji, Sloveniji in tudi drugod. Izjemna niti ni toliko zaradi svoje zasebnosti (čeprav je med Slovenci v Italiji to edina zasebna šola), saj v Italiji, zasebnih šol kar mrgoli. Sama državna uprava pa se je znebila »manjvrednega« poklicnega šolstva in ga naložila na rama deželnih uprav, prek njih pa je to področje dejansko prepustila zasebnim, od deželnih uprav financiranim ustanovam. Taka ustanova je tudi Slovenski deželni zavod za poklicno izobraževanje, ki prireja vrsto tečajev na Tržaškem in Goriškem, deželna uprava pa mu vedno črta iz programov vsakršno pobudo, namenjeno Slovincem v Videmski pokrajini. Po drugi strani pa imajo tudi sami Slovenci določeno tradicijo na področju zasebnega šolstva, saj smo v avstrijskih časih s prodajo razglednic in vžigalic vzdrževali našo šolsko družbo, v Trstu pa je prav zasebna Cirilmetodova šola med fašizmom še vztrajala, ko so bile državne šole že povsem italijanske.

Skušajmo si torej najprej pojasniti, zakaj smo se odločili za dvojezično šolo. Pred leti je v nekaterih občinah Beneške Slovenije Slovenski raziskovalni inštitut SLORI opravil raziskavo, ki je jasno pokazala, da si večina Beneških Slovencev želi nekatere oblike slovenskega izobraževanja, da pa gleda z nezaupanjem na uvajanje šole, ki bi bila povsem slovenska. Zakaj, ni težko uganiti: protislovenska propaganda je pač vcepila v ljudi prepričanje, da bi taka šola bila bolj ali manj obvezna za vse in da bi se otroci v njej ne naučili italijanščine, zaradi česar naj bi seveda bili prikrajšani. Možnost pouka v obeh jezikih pa jim je vzbujala občutek, da gre za obogatitev.

Ko smo se odločili o tem, kakšna naj bo naša šola, smo imeli pred očmi tudi ugotovitev te razkave, predvsem pa smo vedeli, da se bo za to šolo zlasti spocetka odločilo le malo otrok, da ti otroci ne bodo mogli rasti izolirano, ampak bodo v stalnem stiku z vrstniki z italijanskimi šolami, da bo okolica presojala naše delo predvsem tako, da ga bo primerjala z delom italijanskih šol, da je torej prvi korak, ki ga moramo opraviti, prav ta, da premagamo predsodke in dokažemo, da sistematično

učenje in poznavanje slovenskega jezika ni ovira za znanje italijanskega, da naš cilj ni nadomestiti italijanščino s slovenščino, temveč ustvarjati dvojno jezikovno znanje. Dvojezična šola je v tem smislu neke vrste predhodnica šole s slovenskim učnim jezikom, ki jo zahtevamo od države, nekakšna priprava nanjo.

Pa še nekaj je: drugače gledajo ljudje na tisto, kar daje država, kot na tisto, kar je zasebno, nedržavno in zato za nekatere tudi protidržavno. Uvajanje zasebne šole s slovenskim učnim jezikom bi verjetno sprožilo veliko nezaupanja in nasprotovanja, saj bi se ta šola hočeš nočeš predstavila kot nekakšno nasprotje državi, dvojezična šola pa je v nekem smislu le njeno dopolnilo. Za državno šolo s slovenskim učnim jezikom bi pa kdorkoli težko rekel, da je protidržavna.

Privilegirana slovenščina

Poglejmo zdaj, na kakšen način je ta šola dvojezična. Raba jezika je pri pouku odvisna od učiteljice (en teden je »slovenska« učiteljica zjutraj in »italijanska« popoldan, naslednji teden pa seveda obratno), učna snov pa se obravnava v celoti v obeh jezikih, vendar ne vzporedno (uskaljevanje med učiteljicami ima predvsem ta namen, da se ne bi snov ponavljala in bila torej za otroke dolgočasna). S to obliko smo hoteli kar se da zmanjšati interference med jezikoma, preprečiti »mešanje« učnih snovi in jezikovnih kodov v glavi učencev, kar je seveda zlasti na začetku, pri osnovnem opismenjevanju, še posebno pomembno. Prve izkušnje neke potrjujejo pravilnost te odločitve, čeprav je po dobrih dveh mesecih pouka težko karkoli reči.

To ožje didaktično motivacijo pa je spremljala še širša, ki bi jo lahko označili kot družbeno in politično: hoteli smo ustvariti položaj, v katerem ni možen prehod iz slovenščine v italijanščino. Tak položaj namreč nastaja okrog »slovenske« učiteljice, medtem ko je pri »italijanski« učiteljici možen prehod iz italijanščine v slovenščino, vsaj med odmori in v prostem pogovoru (teh pa v celodnevni šoli ni malo). Ta, za slovenščino nekako privilegirani položaj smo hoteli na novo izumiti, saj ga današnji jezikovni položaj v Beneški Sloveniji ne pozna. Prehod iz slovenščine v italijanščino je tu vedno možen, saj vsi ljudje znajo italijansko, nasproten prehod pa je težji in večkrat celo nemogoč. Po eni strani zato, ker so med avtohtonim slovenskim prebivalstvom ljudje, zlasti v mlajših generacijah, ki slovenščine ne poznajo, po drugi strani pa zaradi mej, ki jih je slovenščini v teh krajih postavila zgodovina (te pa preprečujejo, da bi se večina ljudi lahko sproščeno pogovarjala v slovenščini o celi vrsti sodobnih problemov in zato odpirajo vrata italijanščini tudi v pogovoru sicer slovensko govorečih). Zaradi takega jezikovnega položaja se nam ni zdelo primerno, da bi pouk potekal dvojezično z eno samo učno močjo kot na primer na dvojezičnih šolah v Prekmurju, kjer je taka oblika uspešna, ali v dolini Aoste, kjer takega uspeha ni opaziti.

Odločili smo se torej za tako obliko šole, ki se nam je zdela v danem položaju najprimernejša. Odločili smo se za šolo, ki je drugačna, da bi lahko jutri dosegli šolo, ki ne bo drugačna. S tako šolo ustvarjamo danes temelje jutrišnji enakosti.

ŽIVA GRUDEN

RIBOLOV V JADRANSKEM MORJU

V istih barkah z Italijani?

Bo nedavni incident z italijansko ribiško ladjo v jugoslovanskih vodah Tržaškega zaliva vplival na pospešitev sporazumevanja med Jugoslavijo in Italijo o skupnem ribolovu v Jadranskem morju? Sodeč po zbranih podatkih skorajda ni ovir za sklenitev sporazuma o ribolovu v Tržaškem zalivu, medtem ko so pri dogovarjanju o ribolovu v širšem jadranskem prostoru narejeni komaj začetni koraki.

»Mi imamo bogate morske njive in zastarelo tehnologijo, medtem ko imajo Italijani sodobno tehnologijo, nimajo pa ribolovno zanimivega morja. Zato je za sklenitev sporazuma Italija bolj zainteresirana od Jugoslavije,« meni predsednik splitske gospodarske zbornice Ivo Srčić. Zdaj deluje v Dalmaciji pet večjih ribolovnih podjetij, ki se ukvarjajo tudi s konzerviranjem rib, in nekaj tisoč privatnih ribičev. Skupaj ujamejo letno 35 do 40.000 ton rib, Italijani pa vsaj štirikrat toliko. Po mnenju predsednika splitske gospodarske zbornice dosega italijanski ulov rib v jugoslovanskih vodah Jadrana vsaj polovico našega ulova. Za ribolov v naših ozemelskih vodah so Italijani do leta 1977 plačevali zanemarljiv prispevek, ki je bil razdeljen socialističnima republikama Hrvaški in Črni gori. Naslednja tri leta je bil prispevek nekoliko višji, potem pa se je začelo dogovarjanje o skupnem ribolovu v duhu osimskega sporazuma. Zaradi velikih razlik v stališčih ene in druge strani, so bili pred nedavnim večletni pogovori pre-

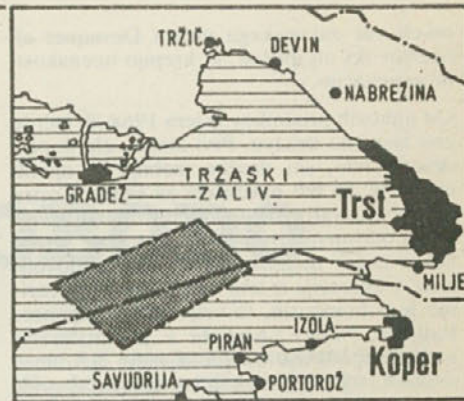
trgani. Dalmatinski ribiči so se namreč odločno izrekli proti predlaganemu besedilu sporazuma. Proti so menda tudi ribiči v Anconi in v beneških lagunah. V Italiji je zaposlenih v ribolovu nad 50.000 ljudi, pri nas jih je menda štirikrat manj. Vendarle pa gre v obeh državah za pomembno gospodarsko dejavnost, ki se bo očitno v prihodnje s spremenjenim načinom prehrane še bolj razvijala.

Kaj ponujajo Italijani?

Italijani ponujajo Jugoslaviji 10 ribiških ladij, ki bi bile vključene v mešano družbo s sedežem v Italiji in posadkami ribičev iz obeh držav. Kapitani na ladjah bi bili Italijani. Sporazum bi veljal deset let in bi ga potem podaljševali. Jugoslavija bi ladje odplačala z ribami. Ta dogovor bi morala potrditi tudi Evropska gospodarska skupnost. Odškodnina na ulovljene ribe bi bila minimalna. Italijani so ponujali za ves čas trajanja sporazuma 15 milijard lir.

Ko so v obmorskih gospodarskih zbornicah pregledali italijanski predlog, so ga zavrnili. Menili so, naj bi skupne posadke lovile le na treh mestih vzdolž Jadrana, in sicer v okolici Zadra in Lastova ter v črnogorskem primorju. Sporazum bi veljal le sedem let in bi ga potem obnovili. Sedež mešanega podjetja bi bil v Jugoslaviji, tudi kapitani ladij bi morali biti jugoslovanski državljani. Dalmatinci so tudi izračunali učinek skupnega ribolova. Menijo, da bi morali italijanski ribiči odšteti odškodnino za nalovljene ribe v višini 20 odstotkov tržne cene. To pa bi glede na optimalne lovne možnosti prineslo okoli 84 milijard lir. V Dalmaciji se tudi zavzemajo, da bi ribolovne ladje za mešano podjetje zgradili v naših ladjedelnicah, Italijani naj bi jih le opremili s svojo tehnologijo. Prave izmenjave ponudb obeh držav še ni bilo. Zaradi velikih razlik v stališčih o skupnem ribolovu pa se je dogovarjanje letošnje pomlad pred pristojnimi komisijami zainteresiranih gospodarskih zbornic ustavilo.

Povsem drugače pa je z dogovarjanjem o skupnem ribolovu v Tržaškem zalivu, kjer so se do osimskega sporazuma na bogatem ribolovnem območju srečevali ribiči obeh držav. Z osimskim sporazumom je bila določena tudi morska meja med državama in začelo se je dogovarjanje o pravici do ribolova. Z začasnim sporazumom so italijanski ribiči v sedemdesetih letih lahko lovili tudi v našem morju, a za dogovorjeno odškodnino. A ta sporazum je potekel že leta 1980. Tri leta pozneje so izdelali novo besedilo sporazuma, po katerem je bilo določeno štirikotno skupno območje površine dobrih 20 kvadratnih kilometrov, v kateri bi lahko lovili ribiči obeh držav. Na območju ne bi smelo biti več kot 40

ladij naenkrat, ladje pa ne bi smele biti težje od 380 ton. V pričakovanju ratifikacije tega dogovora je portoroška Droga v ribiškem naselju pri Devinu ustanovila lastno podjetje in kupila veliko hladilnico, kamor naj bi pošiljali ribe, ki so jih nalovili v Tržaškem zalivu in nato pošiljali na trg.

Toda sporazuma nista ratificirali ne Jugoslavija ne Italija. Z naše strani gre za zadržke v zvezi z navajanjem krajev in drugih zemljepisnih oznak, ki so za obe strani meje le v italijanski. Italijani pa nameravajo ratificirati sporazum še z nekaterimi drugimi osimskimi dokumenti. Ob obojestranski dobri volji bi torej ne smelo biti ovir za ratifikacijo tega sporazuma.

Ob vsem tem pa predstavniki ribolovnih organizacij ugotavljajo, da kažemo pri nas zelo malo pripravljenosti za večja vlaganja v ribogojništvo in pomorsko gospodarstvo nasploh. Medtem ko italijanska ribiška podjetja uživajo določene ugodnosti in primerjavi z drugimi gospodarskimi dejavnostmi in dobivajo cenejše gorivo, je pri nas uvoz ribiških ladij obremenjen celo s 50-odstotno carinsko in davčno stopnjo. Poznavalci razmer trdijo, da bi z majhnimi finančnimi žrtvami lahko kaj hitro kupili 100 ribiških ladij in podvojili sedanji ulov rib. Če pa bi se načrtno lotili intenzivnega gojenja rib na območjih Jadrana, ki so bogata s planktonom, bi sedanji ulov lahko celo povečali za štirikrat. S tem ne bi samo obogatili domačih jedilnikov, pač pa bi tudi izvažali ribe za konvertibilne valute.

Več kot desetletje je poteklo, odkar se je Mitja Ribičič kot predsednik zveznega izvršnega sveta zavzemal za pomorsko usmerjenost Jugoslavije. Žal so njegove pobude naletele na gluha ušesa. V ribiških podjetjih pravijo, da niti denarja, ki smo ga pretekla leta dobili od Italijanov za ulovljene ribe, nismo porabili za napredek ribištva, pač pa v druge namene.

LOJZE KANTE

NA ROBU DRŽAVLJANSKE VOJNE

Upor francoskih študentov

PARIZ, decembra — Ali so stotisoči — morda celo milijon — študentov in srednješolcev — ki so te dni korakali po Parizu in državi, sprejemali moralne in fizične udarce od »liberalne« vlade, se razočarano umikali in znova zbirali, izpostavljeni očitkom, da so navadni razbijalci — res tako silno apolitični, kot pišejo in govorijo o njih drugi?

Ali naj to gibanje, kateremu vsi trezni opazovalci priznavajo veličino, zdravo pamet in dostojanstvo, po zadnjem pohodu v spomin na ubitega Malika Oussekina nemo razide in ostane brez besede »pri delu, v klopeh, v predavalnicah in laboratorijih«, kot jim svetujejo? Nasprotno, ta generacija, menda tako različna od tiste iz leta 1968 (generacije svojih staršev), je v enem tednu po prvih spopadih doživela trdo in za večino zagotovo trajno politično učeno dobo.

»Nikoli več kaj takšnega«, zahteva njihov koordinacijski odbor, »nikoli več nasilja in policijske represije, kadar mladina mirno manifestira za svojo prihodnost, nikoli več ranjenih, pa tudi nikoli več vladnih odločitev, sprejetih v nasprotju z mnenjem prizadetih.

nikoli več zakonskega načrta Devaquet ali načrtovalca ali ipsilon, ki krepijo neenakosti in segregacijo.

Od njihovih prednikov iz leta 1968 jih loči še eno bistveno dejstvo. Prvi otroci »zlatih petdesetih let«, siti družbe izobila in njenih ekscesov, so bili navdušeni za Fidela Castra in Che Guevara, ker so videli v njiju bojevnik za odrinjeni »tretji svet« in s tem, v sebi borce zoper malomeščansko samozadovoljstvo. Generacija iz leta 1986 – in ne govorimo le o Francozih, to velja tudi za Špance, Italijane, Nemce, Angleže – je razočarana nad prilagoditvijo svojih staršev, ki danes sedijo na uglednih mestih kot državni svetnik Regis Debray (kdo se ne spominja njegovega drugovanja s Chejem), ali pa se skoraj cinično razkazujejo kot Daniel Cohn-Bendit (s svojim filmom o usodah tovarišev iz leta 1968, ah, kako smo jo imeli radi našo revolucijo), razočarana tudi nad individualističnimi piflarji sedemdesetih let. Ti protestniki so otroci krize, otroci brezposelnosti, otroci trdega rocka (ki je mogoče odsev tega trdega obdobja) in permisivne vzgoje, ne prenesejo ukazov, temveč hočejo argumente. Če so leta 1968 imeli svoje Sartre, imajo ti svoje Coluche, svoje »restavracije srca«, svoje šolske tovariše druge barve, s katerimi so ustvarili gibanje SOS-rasizem. Geslo »ne dregaj mi v tovariša«, pa se je porodilo prav iz odpora proti neenakosti in segregaciji, proti odločanju o njihovi prihodnosti brez njih in mimo njih.

Otroci brezposelnosti in krize

Če je bilo prvim mogoče očitati, da so bili preobremenjeni z ideologijo, morda drži za te druge, da ideologijo ali ideologije zavračajo, da si ne umišljajo novih družbenih utopij, da jim družba, v kateri živijo, ni nujno všeč, a ji ne dovolijo, da bi jih ne upoštevala, temveč hočejo delovati v njej kot enakopraven člen, saj gre za njihovo prihodnost. V tem je najhujša napaka tradicionalnih političnih struktur, levih in desnih, in v tem primeru posebej desnih in skrajno desnih »liberalov«, ki hočejo obrniti kazalce ne le svojih, temveč družbenih ur za nekaj stoletij nazaj. Razprave okrog dvestoletnice francoske revolucije, ki jih sprožajo ravno ti ljudje, so značilne: opraviti za jubilej z dediščino leta 1789 – ustvariti nekakšen ancien regime za prihodnost, sistem, v katerega naj bi spadala tudi ekskluzivna visoka šola, namenjena vzgoji bodočih nosilcev oblasti, gospodarske, politične, finančne in socialne. O vsem tem seveda v Devaquetovem zakonu ne piše nič, nasprotno, minister, blesteč fizik, pri 30 letih profesor na Sorboni – a pekovi sin – je iz načrtov privržencev te ideologije v Chiracovi koaliciji izločil domala vse skrajnosti, tako da je načrt šel skozi senat domala brez pripomb.

Navsezadnje so tudi v doslej (in zdaj znova) veljavnem socialističnem zakonu nekdanjega ministra Savaryja tudi elementi, kot so selekcija, zametek usmerjanja v obetavnejše smeri, in boljša povezava med industrijo in univerzo. Savaryjev zakon, za katerega trdi današnja večina, da nikoli ni zaživel, je bil v resnici sprejet na veliki večini univerz. In če živa duša v Franciji (kje pa sploh?) ne trdi, da je visoko šolstvo treba prilagoditi novemu – novemu in ne prejšnjemu ali predprejšnjemu – stoletju in da je to vse prej kot lahka naloga, čemu potem »reforma« imenovana po Devaquetu, ko danes prosvetni minister Monory priznava, da »reforma zaradi reforme nima smisla« in da je bil sam od vsega začetka zoper Devaquetov zakon?

Tu je najbrž jedro odgovora na vprašanje – če upoštevamo poprej skicirano družbeno ozadje – zakaj so šli študentje na ulice. Navsezadnje so si za tri poglobitve cilje izbrali sorazmerno malo pomembne točke zakona: selekcija pri vpisu, lestvico vpisnin in pravico visokih šol, da izdajajo lastne (ne vsedrjavne diplome).

Študentje so pokazali precej več politične intuicije, kot so jim jo pripisovali – najbrž vsi – ne le vlada. Razbrali so filozofijo, ki je podlaga in ozadje Devaquetovega zakona – njegovo elitistično in privatizacijsko bistvo, ki tiči za odstavki o »popolni avtonomiji« visokošolskih zavodov, podpora ustanavljanju zasebnih visokih šol in »svobodni uporabi globalne dotacije države in širokega razpona zunanjih finančnih sredstev« (zasebnega kapitala).

Selekcija, vpisnine, druga selekcija pri prestopu v tretji letnik, usmerjanje in diplome so za današnjega francoskega študenta simboli neenakosti in predvsem negotovosti za prihodnost – za delo. Neenakost je v francoskem visokem šolstvu že tako dovolj močna: tako imenovane »velike šole« zagotavljajo že vnaprej manjšini, okrog 90.000 skrbno izbranim kandidatom, vodilna mesta in bleščeče kariere. Univerze so revni bratranci, ki omogočajo visoko izobrazbo tistim, ki opravijo bakalavreat – danes jih je 985.000 (od tega 150.000 tujcev) in njihovo število se je od leta 1968 podvojilo.

Univerze so prenapolnjene in premao dotirane – v nasprotju s konceptom, po katerem bi bile nove »avtonomne«, ob visokih šolnihah po ameriškem vzorcu, bogato podprte za vzgojo novih elit.

Ali je šlo potem samo za negativistično akcijo ali za pozitiven program?

Demokratizacija šolstva

Zahteve so konkretne: večje število vpisnih mest, svoboden dostop na univerzo vsem maturantom (bakalavreatov) ob prosti izbiri smeri,

simbolične in za vse šole enake vpisnine in druge takse,

ohranitev državnih diplom (s pečatom republike) in njihova veljavnost za prehod z ene stopnje na drugo ali z ene institucije na drugo,

država mora enako in pravično financirati vse univerze,

izboljšati je treba sistem štipendij in drugih pomoči,

enakopravno zastopstvo vodilnih profesorjev (z vzdevkom »mandarini«), ostalih profesorjev, asistentov in študentov v univerzitetnih svetih,

enake možnosti za vse, ne glede na finančne sposobnosti. Že tako je na univerzah malo delavskih in kmečkih otrok: 8,1 odstotka je sinov podjetnikov, 35,4 vodilnih kadrov in svobodnih poklicev, 13,8 odstotka iz družin srednjih uradnikov, 5,8 odstotka iz uslužbenških in samo 6,8 iz delavskih in 4,7 odstotka iz kmečkih družin.

Osip je velik, potrebe po diplomiranih kadrih pa ogromne in predsednik konference rektorjev (predsednikov) univerz, pa tudi drugi, zavračajo trditve, da je študentov preveč: v

primerjavi z Združenimi državami jih je v Franciji desetkrat manj – vlada sama pa trdi, da je od visokih šolanih kadrov odvisna prihodnost Francije kot razvite države.

Brez demokratizacije šolstva, od osnovnega do visokega, tega cilja ni mogoče doseči. Zato je bilo neizbežno, da je Chiracova vlada v devetem mesecu svoje vladavine z nedemokratskim zakonom, ki je pognal na ulice milijon študentov, izzvala krizo, ki je ne bo mogla zlahka preboleti – pri čemer je treba pripomniti, da je morda za vse skupaj vsaj osebno najmanj kriv Jacques Chirac sam, po naravi pragmatik. Bolj je kriv klientelistični sestav njegove skromne večine v parlamentu, sestavljene iz heterogenih elementov, ki vsak zase išče politične koristi. Ujeti v primež teh ostankov klasičnega francoskega sistema, ki po tolikih letih Pete republike vsaj pri vladni večini spet kaže nekatere poteze pokopane četrte republike in njenega veljastva, zaostrene z navidez modernim reaganovskim liberalizmom in željo po maščevanju za pet let socialistične vlade, je pripeljal državo skoraj do roba državljanske krize. Nemalo tudi po zaslugi svojega notranjega ministra, ki je hotel (morda je bil to eden od možnih scenarijev) razplesti vozle z izzivanjem neredov in ustrezno represijo ter stopnjevanjem nasilja, ki bi dokazalo, da so za vsem skupaj »anarhisti, trockisti in elementi vseh mogočih narodnosti«.

Vlada se umika

Zmagali so študenti – in v tem je poglobitva politična plat njihove navidezne apolitičnosti. Ne da bi se pustili ujeti katerikoli politični stranki ali gibanju, so presegli tradicionalne delitve, si pridobili ogromno podporo javnosti in se postavili na neko določeno mesto v političnem spektru Francije, ki ne more biti nevtraln, če je bil boj naperjen zoper neko desno vlado – čeprav si študentje nočejo lepiti nobene strankarske etikete. Toda dosegli so več, kot so neposredno zahtevali: ne samo popoln umik Devaquetovega zakona, zaradi upora so odložili celo vrsto zakonskih načrtov: rasistično obarvani kodeks o državljanstvu, petletni načrt za vojaški program, predlog o zasebnih zaporih, morda zakon o bolnišnicah, ki naj bi uvedel medicino za bogate in medicino za revne itd. Vladna koalicija RPR-UDF je utrpela zaradi notranjih nasprotij hudo škodo, posebno, ker Jacques Chirac prav zaradi klientelizma in skromne večine nima veliko možnosti za spreminjanje svoje vladne ekipe – in torej tudi ne njene politike. Končno pa se je na stran študentov postavil tudi Chiracov poglobitni nasprotnik, predsednik republike, ki je zahteval umik zakona, skoraj obvezno svetoval »premor« v reformatorski ihti vlade. In jasno postavil meje: »Socialist sem.« je rekel v sredo zvečer v dvehurnem pogovoru po radiu. »Svojim idejam ostajam zvest, čeprav jih nikomur ne vsiljujem.« Mitterrand, »Florentinec«, kot mu pravijo, ne skriva krempljev pod zametno rokavico elegantne fraze – smisel je jasen. In če dodamo še, da je »na strani študentov«, hkrati pa priznava prvemu ministru z nasprotnega brega »nesporne kvalitete,« le »želel bi si, da bi jih uporabljali tam, kjer je zares treba in o pravem času« – potem je jasno, da je rokavica vržena. Volilni boj se je praktično začel. Na čigavi strani bodo o pravem času študenti in vsi tisti, ki so jih podpirali te tedne do njihove zmage?

Do zmage, ki bo ostala zmaga samo, če se ne bodo pridno razšli po predavalnicah in laboratorijih in jo pozabili ovednotiti – s tezo svoje nove politične veljave.

JAKA ŠTULAR

Komunistov intervju: Georges Marchais

BOJUJEMO SE ZA ČLOVEKOVO SVOBODO IN PRAVICE

● Kako gledate na sedanje »prezaporejanje« družbenih sil v Franciji? Kaj lahko pričakujemo?

Francoska družba je v krizi. To krizo jemljemo za krizo sistema: kapitalističnega sistema. Njeni vzroki so v politiki, ki se zmeraj zavrača za povečevanje bogastva in dobičke in vse žrtvuje edino temu cilju, politiki, ki je v prid kapitala in škodo dela.

Zaradi tega se je tudi precej povečala nezaposlenost. Kupna moč plač in skromnih dohodkov se zmanjšuje. Vladni ukrepi prizadevajo družbene pravice in pridobitve, zdravstvo, šolo, stanovanje, raziskovanje in univerzo, demokracijo, svobodo, kulturo. Drugače povedano, vsi, ki živijo samo od svojega dela, mlade, delavske družine, se spoprijemajo z vse hujšimi težavami, odrekanja pa vse težje prenašajo.

Od kod izvira kriza

Hkrati se velika bogastva in dobički okoliščajo z mnogimi predpisi, ki še povečujejo njihove privilegije. Gre za davčno amnestijo, ukinjanje že tako zelo skromnega davka na velika bogastva, zmanjševanje obveznosti v korist lastnikov, povrhu pa pridobivajo ti še pravico do neoviranega odpušcanja delavcev. Posledica takšne politike je, da so se od leta 1980 dobički podvojili, borzni tečajji pa od leta 1981 desetverili.

Za krizo je kriva politika, ki ne ustreza interesom delavcev in države, je pa nadvse naklonjena močno privilegiranim. Posledica je, da ima sedem odstotkov Francozov v rokah polovico bogastva naše države. Nemale ljudi, ki spadajo med onih 93 odstotkov, okrog 10 milijonov, živi pod t.i. statističnim pragom revščine.

Politika kapitala uvaja pravzaprav vse bolj nehumano družbo. To sem poudaril na nedavnih seji našega CK: »Projekt kapitala predvidevajo, da bo tako velik del prebivalstva zapostavljen, brez zaposlitve, vredne tega imena, prisiljen na socialno pomoč in prepuščen lastni iznajdljivosti. Poleg brezpravnih bodo imeli opravka z negotovo in nezanesljivo zaposlitvijo mnogi mezdni delavci, menjavala se bodo obdobja, ko bodo zaposleni in nezaposleni, in sprjazniti se bodo morali z omejeno kupno močjo in zmanjšanimi družbenimi pravicami. Korist od nove »družbene organizacije« bodo imeli edino tisti pri vrhu, ki jim že pravijo »dobitniki«, in njihovi najneposrednejši namestniki.«

Francoski komunisti se bojujejo proti taki politiki in takim načrtom.

● Katere politične, ideološke in družbene cilje ima KP Francije?

Naš cilj je jasen: bojujemo se za drugačno politiko, nove rešitve, tako da upoštevamo interes ljudi in države, in radi bi odpravili privilegije velikega kapitala.

Drugače povedano, bojujemo se za razvoj domače proizvodnje, da bi tako omogočili

boljše zaposlovanje, bojujemo se za družbeno pravičnost, uspešno šolanje otrok in mladine, pravico do zdravstvenih storitev, stanovanja, kulture, rekreacije; bojujemo se za človekovo svobodo in pravice, samoupravljanje, demokracijo, mir. Namen naših predlogov je spremeniti družbo, zgraditi v Franciji izvirno socialistično družbo.

● Kako se približati temu cilju?

Radi bi združili vse ljudi ne glede na njihov poklic, vero in življenjsko izbiro, skratka vse, ki se spoprijemajo s temi ali onimi problemi in mislijo, da so opredeljene, ki jih je vsilila politika kapitala, slabe, in želijo delati skupaj za drugačne. Obračamo se torej na vse: nezaposlene, delavce, uslužbence, tehnike, inženirje, vodilne, raziskovalce, učitelje, ustvarjalce, kmete, obrtnike, upokojene, ženske in druge, ki so tako ali drugače prizadeti s krizo in imajo skupne interese. Zavračamo pa vsako ozkosrčnost in sektaštvo pri našem nastopanju.

Levica je pluralistična

Omenili ste levico. Levica je v Franciji resničnost. Vendar pa je pluralistična. Cilji KP Francije so odpraviti kapitalistično izkoriščanje, zgraditi socializem, boj za de-

mokracijo in svobodo, človekove pravice, samoupravljanje, nacionalno neodvisnost, mir in razorožitev, to pa je revolucionarna teorija, marksizem. Tukaj se kaže vse, po čemer se ločimo od socialistične stranke.

Kot pravimo, je združitev levih in naprednih sil dejanski problem. Kako se lotevamo tega vprašanja danes? Popolno prednost dajemo ljudskemu gibanju.

Ta nova večinska ljudska združitev, ki bi jo radi dosegli, kot smo si zastavili za cilj na 25. kongresu, ne izključuje možnosti za sodelovanje naše partije z drugimi političnimi silami, še posebej socialistično stranko. Pogoj je samo to, da to sodelovanje teži k protikriznim ciljem in pomaga urejati probleme ljudi in države. Z drugimi besedami, vračanje k praksi iz časov skupnega levičarskega programa ne pride v poštev. Še danes čutimo težke posledice teh poskusov. Giscard d'Estaing je leta 1981 propadel, vendar pa prevzete obveznosti niso bile spoštovane. Leta 1982 se je socialistična stranka spet oprljela politike zataganja pasu, s katero smo se seznanili pod Giscardom d'Estaingom. Desnica se je vrnila na oblast. Ta žalostna izkušnja je oslabilila KPF, to pa je zelo slabo za delavce in državo. Vse skupaj je bilo za nas dober nauk.

Radi bi resnično napredovali v boju proti politiki kapitala in zgradili socializem francoskih barv. Sklenili smo, da bomo z veliko akcijo združili vse zmogljive sile v našem narodu in si spet pridobili večji vpliv, tako da bomo branili njegove interese in interese države. Ta pot je težka, vendar pa smo prepričani, da je dobra.

● Ali smo kot komunisti in ljudje, ki so privrženi napredni ideji, doumeli sporočila stoletja, ki prihaja? Če smo, kateri dokazi to potrjujejo, če pa nismo, kaj bi morali spremeniti v nas samih in okrog nas, da bi boljše razumeli to, kar bo kmalu postalo naša resničnost?

Menim, da nas bodo prihodnji rodovi presojali po naši zmognosti za urejanje enega izmed bistvenih vprašanj, ki je danes postavljeno pred človeštvo: kako obvarovati svet pred jedrsko apokalipso.

Naš cilj, cilj komunistov, je svet brez vojne in orožja. Gre torej predvsem za to, da storimo vse, zato da bi zaustavili oboroževalno tekmo, to samomorilsko norost človeštva. Strokovnjaki z vseh področij priznavajo, da v morebitnem spopadu ne bi bilo ne zmagovalcev ne poraženih. Človeštvo bi bilo uničeno. Razorožitev je zato nujnost.

Napredne sile se tega zavedajo in zato sodelujejo v širokem gibanju proti oboroževalni tekmi, vojni zvezd, trudijo se za konec jedrskih poskusov in odpravo tega orožja za totalno uničenje našega planeta.

Vrhunski sestanek v Reykjaviku bi bil lahko prinesel zgodovinsko pomembne odločitve v zvezi z razorožitvijo, ko se Reagan ne bi bil vztrajno in za vsako ceno zavzemal za vojno zvezd. To, da sta z Gorbačovim prišla že tako blizu tako pomembnega dogovora, pričja, da je bil možen in da je še zmeraj možen. Potrebno je, da svetovna javnost stori nekaj več za to, da bo slišati njen glas. Zato lahko sile, ki se izrekajo za mir, celo tukaj v Evropi, odigrajo pomembno vlogo.

To je tudi bistvo predloga, ki sem ga dal v imenu naše partije 13. septembra. Naj vas spomnim, za kaj gre: »Zlasti zaželeno se nam zdi, da vse te sile – komunistične partije, socialistične in socialdemokratske stranke in druge stranke z enakimi cilji, mirovna gibanja, sindikalne in verske organizacije in razna združenja – priredijo srečanja, izmenjajo svoja mnenja, skupaj premislijo in raziščejo poti, ki omogočajo, da bi se konkretno lotili razorožitve, popušcanja in miru v Evropi. Dobro vemo, da nihče nima sam po sebi v lasti resnice o poti, po kateri je treba kreniti, da bi to dosegli. Menimo pa, da lahko vse sile skupaj, s tem da spoštujejo medsebojne razlike, veliko storijo za mir.«

Boj za mir je tesno povezan z vprašanjem nerazvitosti, s katerim se spopadajo mnoge države. Menimo, da je treba velikanska sredstva, ki gredo za vojno, porabiti za življenje. Bistveni zahtevi v tem obdobju sta, kot mislim, delati proti lakoti, ki vsako leto pomori 50 milijonov moških, žena in otrok, delati za novo mednarodno gospodarsko ureditev, ki bo temeljila na pravičnosti, demokraciji, sodelovanju in neodvisnosti.

V današnjem boju za človekove pravice, socializem, spreminjanje resničnosti in razcvet človeštva so revolucionarji, možje in žene, ki neposredno pomagajo ustvarjati prihodnost.

SREČNO in USPEŠNO 1987

ŽELIJO SVOJIM STRANKAM
IN POSLOVNIM PARTNERJEM

KMEČKA BANKA GORICA
KMEČKO DELAVSKA POSOJILNICA V SOVODNJAH
KMEČKO OBRтна HRANILNICA V DOBERDOBU
HRANILNICA IN POSOJILNICA NA OPČINAH
KMEČKA IN OBRтна HRANILNICA IN POSOJILNICA - NABREŽINA
TRŽAŠKA KREDITNA BANKA d.d. TRST